

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

Економіка підприємства

Рекомендації до вивчення дисципліни

*Рекомендовано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського
як навчальний посібник для студентів,
які навчаються за спеціальністю 051 «Економіка»
спеціалізації «Економіка підприємства», «Економічна кібернетика»,
«Міжнародна економіка» та спеціальністю 075 «Маркетинг», спеціалізація
«Промисловий маркетинг»
освітнього ступеня бакалавр
(денної та заочної форм навчання)*

Економіка підприємства: рекомендації до вивчення дисципліни «Економіка підприємства», [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. спеціальності 051 «Економіка», спеціалізації «Економіка підприємства», «Економічна кібернетика», «Міжнародна економіка» та спеціальності 075 «Маркетинг», спеціалізації «Промисловий маркетинг» освітнього ступеня «Бакалавр» денної та заочної форм навчання / уклад. Гречко А.В.– К., 2018. – 137 с.

Гриф надано Методичною радою КПП ім. Ігоря Сікорського (протокол № 7 від 29.03.2018 р.)
за поданням Вченої ради факультету менеджменту та маркетингу

(протокол № 8 від 26.03.2018 р.)

Електронне мережне навчальне видання

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Укладач: *Гречко Алла Володимирівна, к.е.н., доцент*

Відповідальний
редактор: Круш П.В., к.е.н., професор

Рецензент: С.О. Солнцев, д.ф-м.н., завідувач кафедри промислового маркетингу,
факультету менеджменту та маркетингу,
КПП ім. Ігоря Сікорського

Навчальний посібник «Економіка підприємства: рекомендації до вивчення дисципліни», призначений для підготовки фахівців спеціальності 051 «Економіка» спеціалізації «Економіка підприємства», «Економічна кібернетика», «Міжнародна економіка» та спеціальності 075 «Маркетинг», спеціалізації «Промисловий маркетинг» освітнього ступеня бакалавр (денної та заочної форми навчання). В навчальному посібнику подано пропозиції щодо організації самостійної роботи студентів, викладено методичні положення щодо виконання практичних завдань, що подані у вигляді задач, тестів, таблиць. До кожної теми надано перелік питань для дискусії, що дозволяють студентам закріпити лекційний матеріал, а також перелік літературних джерел, за допомогою яких студент має змогу біль поглиблено ознайомитися з проблематикою, що була розглянута на лекції. Навчальний посібник розроблено з метою покращення якості проведення семінарських занять, надання можливості студентам в повній мірі систематизувати знання отримані на лекції та розширити свої знання та вміння по кожній з тем, а також більш вдало підготуватися до участі у семінарському занятті.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	13
РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	15
ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ (ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ).....	130
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	134

ВСТУП

Програму навчальної дисципліни «Економіка підприємства» складено відповідно до нормативної частини програми професійної і практичної підготовки бакалаврів напряму підготовки «Економіка підприємства».

Навчальна дисципліна належить до **циклу обов'язкових дисциплін циклу професійної і практичної підготовки** фахівців напряму підготовки «Економіка підприємства». Забезпечує формування економічних знань, вмінь, здатностей, які є підґрунтям ефективної організації господарської діяльності підприємств.

Предметом дисципліни є сукупність економічних відносин, що складаються у процесі використання виробничих ресурсів, їх взаємодія з продуктивними силами, закони економічного розвитку та діяльність економічних суб'єктів, що спрямована на ефективне задоволення потреб суспільства.

Дисципліна «Економіка підприємства» складається з одного кредитного модуля та базується на знаннях, набутих студентами під час вивчення дисципліни «Вища математика», «Основи економічної теорії», «Макроекономіка», «Мікроекономіка», «Податкова система», «Бухгалтерський облік», «Гроші і кредит», «Основи ціноутворення», та має зв'язок з дисциплінами «Потенціал підприємства», «Управління витратами», «Проектний аналіз», «Планування і контроль на підприємстві», «Стратегія підприємства», «Організація виробництва», «Державний сектор», «Національна економіка», «Державні фінанси» підготовки фахівців ОКР «Бакалавр» на факультеті менеджменту та маркетингу НТУУ «КПІ».

Дисципліна «Економіка підприємства» **актуальна** і її **роль визначається** спроможністю формувати у студентів професійних навичок роботи на державних та приватних підприємствах, а також в державних органах, що здійснюють регулювання та контроль за діяльністю підприємницьких структур, навичок самостійної роботи з законодавчими матеріалами, додатковою літературою, свідомо оцінювати конкретні ситуації, прагнення до набуття та збагачення знань.

Основними видами навчання є лекції, практичні та індивідуальні заняття. Ці форми дають можливість у повному обсязі вивчити новий матеріал, закріпити його, розвивати практичні навички та контролювати знання.

Навчальним планом передбачається самостійна робота студентів, тематика якої направлена на вивчення законодавчих та інструктивних матеріалів, роботу з навчальними посібниками, з матеріалами періодичних видань, розрахунок задач і виконання тестів різного рівня складності.

Метою викладання навчальної дисципліни є надання студентам базових знань з питань діяльності державних та приватних підприємств, необхідних майбутнім спеціалістам для управління суб'єктами господарювання, формування у студентів професійних навичок роботи на підприємствах різних організаційно-правових форм та форм власності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти після засвоєння навчальної дисципліни мають продемонструвати такі результати навчання:

знання:

- 1) процесу формування собівартості та прибутку на підприємствах різних організаційно-правових форм;
- 2) показників оцінки економічного стану підприємства;
- 3) законодавчої та нормативної бази, що регулює діяльність підприємств в Україні;
- 4) проблем функціонування підприємств в Україні;
- 5) основних принципів роботи підприємств;
- 6) особливостей заснування підприємств різних організаційно-правових форм;

вміння:

- 1) володіння категоріями і поняттями;
- 2) обчислення основних показників, що характеризують діяльність підприємства;
- 3) визначення фінансового результату діяльності підприємства;
- 4) складання калькуляції собівартості продукції підприємства та розрахунок різних видів затрат;
- 5) здійснення нормування оборотних засобів та оцінки запасів при їх вибутті;
- 6) здійснення оцінки та переоцінки основних і оборотних засобів;
- 7) розрахунок заробітної плати працівників та відрахувань на соціальні заходи;

- 8) складання основних форм фінансової звітності приватного підприємства;
- 9) аналіз економічних процесів, що відбуваються на підприємстві;
- 10) використання економічних знань для прийняття раціональних економічних рішень з питань управління фінансово-господарською діяльністю підприємств;
- 11) аргументація власної позицію в ході обговорення економічних проблем.

досвід:

- 1) обґрунтування очікуваної економічної ефективності прийнятих рішень на мікрорівні;
- 2) робити аналітичні дослідження економіки підприємства.

РОЗДІЛ 1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Програма дисципліни «Економіка підприємства» включає наступні модулі:

Модуль 1

Змістовний модуль I. ПІДПРИЄМСТВО ЯК СУБ'ЄКТ

ГОСПОДАРЮВАННЯ

***Тема I.1* Теорії підприємств і основи підприємництва.**

Підприємство – основна організаційна структура народного господарства. Характеристика організаційних форм підприємств в Україні. Міжнародна класифікація підприємств. Форми об'єднання підприємств. Підприємство як сучасна форма господарювання. Економічна природа підприємства. Підприємницьке середовище. Правові основи і державне регулювання підприємництва в Україні.

Література: [42, 43, 47]

***Тема I.2* Види підприємств, їх організаційно-правові форми.**

Види підприємницької діяльності. Форми об'єднання підприємств. Фактори, що впливають на організацію фірми.

Література: [1, 3, 4, 23, 26, 42, 43, 47]

***Тема I.3.* Зовнішнє середовище господарювання підприємств.**

Загальна характеристика зовнішнього середовища. Вплив зовнішнього середовища на діяльність підприємств. Макросередовище та його основні чинники. Ринкове середовище господарювання підприємств.

Література: [42, 43, 47]

Модуль 2.

Змістовний модуль II. КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА

Тема II.1 Капітал підприємства: загальна характеристика, класифікація та особливості формування.

Загальна характеристика капіталу підприємства. Види капіталу. Особливості формування капіталу промислових підприємств. Джерела формування капіталу підприємств. Визначення та класифікація основних засобів. Оцінка основних засобів, взяття їх на баланс підприємства. Види зносу основних засобів. Амортизація основних засобів, методи амортизації. Економічний зміст ремонту основних засобів. Дослідження П(С)БО №7 «Основні засоби». Ефективність використання основних засобів.

Загальна характеристика оборотних засобів. Дослідження П(С)БО №9 «Запаси». Елементи оборотних засобів згідно П(С)БО. Первісна оцінка оборотних засобів. Оцінка оборотних засобів при вибутті, методи оцінки. Нормування оборотних засобів: норми та нормативи. Оцінка ефективності використання оборотних засобів: коефіцієнт оборотності, матеріаломісткість, тривалість одного обороту. Вивільнення оборотних засобів.

Література: [25, 28, 30 - 32, 42 - 47]

Модуль 3.

Змістовний модуль III. УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ТА ПЛАНУВАННЯ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

Тема III.1 Організаційна структура підприємства та управління

Структура підприємства. Формування системи управління на підприємстві. Управління: сутність, об'єкти і суб'єкти, методи і принципи. Управління підприємством. Організація управління виробництвом. Організація управління збутом. Організація управління фінансами. Сучасні школи наукового управління. Сутність, об'єкти і суб'єкти, види і методи, принципи та функції процесу управління. Формування системи управління на підприємстві. Організація виробництва та організаційні структури управління підприємством. Менеджмент як економічна категорія в його еволюційному становищі.

Література: [42 - 47]

Тема III.2 Планування діяльності підприємства

Державне економічне регулювання діяльності суб'єктів господарювання. Методичні основи планування. Стратегія розвитку підприємства та бізнес-планування. Тактичне та оперативне планування.

Література: [42, 43, 47]

Модуль 4.

Змістовний модуль IV. РИНОК. МАРКЕТИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Тема IV.1 Ринок і ринковий механізм

Основні теоретичні положенні ринкових відносин. Етапи розвитку ринку. Загальна характеристика різних видів ринку. Ринковий механізм формування ціни товарів та послуг. Ринок товарів та послуг. Грошовий ринок. Ринок монополістичної конкуренції. Монопольний ринок. Олігополістичний ринок.

Література: [42, 43, 47]

Тема IV.1 Маркетингова діяльність підприємства

Історія маркетингу. Зміст маркетингу. Цілі та стратегія маркетингу. Філіп Котлер. Види маркетингу. Товар, як основа маркетингової діяльності. Маркетингове середовище. Сегментація ринку. Стимулювання збуту. Види маркетингових досліджень. Комунікація. Рекламоносії. Маркетинг в умовах кризи.

Література: [42, 43, 47]

Модуль 5.

Змістовний модуль V. ПЕРСОНАЛ ТА ОПЛАТА ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Тема V.1 Персонал підприємства.

Поняття, класифікація та структура персоналу підприємства. Визначення чисельності окремих категорій працівників підприємства. Кадрова політика й система управління персоналом. Оцінка персоналу (оплата праці) як важливий елемент системи управління трудовим колективом підприємства. Ділова кар'єра.

Література: [7, 9, 11, 14, 24, 41, 42 - 47]

Тема V.2 Продуктивність та оплата праці.

Продуктивність праці, сутність, методи визначення та чинники зростання. Мотивація трудової діяльності. Сучасна політика оплати праці. Застосування форм та систем оплати праці. Доплати й надбавки до заробітної плати та організація преміювання персоналу. Мотивація праці. Індексація грошових доходів населення.

Література: [7, 9, 11, 14, 24, 41, 42 - 47]

Модуль 6.

Змістовний модуль VI. ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Тема VI.1 Інвестиції

Поняття, склад і структура інвестицій. Визначення необхідного обсягу та джерел фінансування виробничих інвестицій. Формування і регулювання фінансових інвестицій (цінних паперів) підприємства. Оцінка ефективності виробничих і фінансових інвестицій. Чинники підвищення ефективності використання капітальних вкладень і фінансових інвестицій.

Література: [5, 8, 15, 18, 21, 23, 25, 38, 42 - 47]

Тема VI.2 Інноваційна діяльність

Поняття інноваційних ресурсів підприємства. Інноваційна діяльність підприємства. Види інноваційної діяльності підприємства. Результати інноваційної діяльності підприємства. Управління інноваційним розвитком.

Література: [24, 42 - 47]

Модуль 7.

Змістовний модуль VII. ПОТУЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Тема VII.1 Техніко-технологічна база і виробнича потужність підприємства

Визначення поняття техніко-технологічної бази виробництва. Виробнича потужність підприємства. Економічна суть формування виробничої потужності. Порядок формування техніко-технологічної бази. Види потужності. Визначення величини виробничої потужності бази виробництва підприємства.

Література: [42 - 47]

Модуль 8.

Змістовний модуль VIII. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

Тема VIII.1 Організація виробництва і забезпечення якості продукції.

Структура та принципи організації виробництва. Організація операційної діяльності. Організаційні типи виробництва. Організація виробничого процесу в часі. Методи організації виробництва. Підготовка виробництва. Організаційні структури управління підприємством.

Література: [42 - 47]

Модуль 9.

Змістовний модуль IX. ВИТРАТИ ТА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Тема IX.1 Витрати на виробництво та реалізацію продукції

Загальна характеристика витрат виробництва та їх класифікація. Управління витратами підприємства. Сукупні витрати та собівартість продукції. Собівартість

окремих виробів. Ціна, методи встановлення. Класифікація цін та види знижок. Система цін у ринковій економіці.

Література: [25, 34, 35, 36, 38, 39, 42 - 47]

Тема IX.2 Фінансово-економічні результати діяльності підприємства

Поняття фінансового результату. Зміст і форми фінансової діяльності підприємства. Формування й використання прибутку підприємства. Оцінка фінансово-економічного стану підприємства. Сутнісні характеристики та вимірювання ефективності виробництва. Чинники зростання ефективності виробництва. Методи визначення ефективності господарських рішень на підприємстві. Економічна ефективність.

Література: [25, 33, 35, 36, 38, 39, 42 - 47]

Модуль 10.

Змістовний модуль X. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ: СУЧАСНІ МОДЕЛІ, ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ

Тема X.1 Розвиток підприємств: сучасні моделі, трансформація та реструктуризація

Сучасні концепції розвитку підприємств. Моделі розвитку функціонуючого підприємства. Сутність процесу реструктуризації підприємств. Організаційні форми реструктуризації. Система виживання підприємства в ринкових умовах господарювання. Комплексна трансформація підприємства, етапи її здійснення. Етапи та заходи реструктуризації. Методика визначення ефективності реструктуризації підприємств.

Література: [13, 23, 42, 43, 44, 47]

Модуль 11.

Змістовний модуль XI. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА

Тема XI.1 Економічна безпека та антикризова діяльність

Змістовно-типологічна характеристика економічної безпеки підприємства. Аналітична оцінка рівня економічної безпеки підприємства. Основні напрямки організації економічної безпеки підприємства за окремими функціональними складовими. Діяльність підприємства в період кризи.

Література: [42, 43, 44, 47]

РОЗДІЛ 2. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Таблиця 1 – Темі практичних занять з дисципліни «Економіка підприємства»

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Денна форма навчання				Заочна форма навчання
	ЕП	ЕК	МЕ	ПМ	ПМ
1	2	3	4	5	6
Змістовний модуль 1. Теорія та різновиди підприємств					
Тема 1.1 Теорії та моделі підприємств	2	2	2	2	-
Тема 1.2 Основи підприємництва	2	2	2	2	-
Тема 1.3 Види підприємств, їх організаційно - правові форми	2	2	2	2	-
Разом за розділом 1	6	6	6	6	
Змістовний модуль 2. Ринкове середовище функціонування підприємства					
Тема 2.1 Зовнішнє середовище господарювання підприємства	2	2	2	2	-
Тема 2.2 Ринок і продукція	2	2	2	2	-
Тема 2.3 Товарна та цінова політика підприємства	2	2	2	2	-
Разом за розділом 2	6	6	6	6	-
Змістовний модуль 3. Структура та управління підприємством.					
Тема 3.1 Структура та управління підприємств	2	2	2	2	-
Тема 3.2. Прогнозування та планування діяльності підприємства	2	2	2	2	-
Разом за розділом 3.	4	4	4	4	

1	2	3	4	5	6
Змістовний модуль 4. Ресурсне забезпечення діяльності підприємства					
<i>Тема 4.1.</i> Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці	4	4	4	4	-
<i>Тема 4.2.</i> Інтелектуальний капітал	2	2	2	4	-
<i>Тема 4.3.</i> Основний капітал	4	4	4	4	2
<i>Тема 4.4.</i> Оборотний капітал	4	4	4	4	2
<i>Тема 4.5.</i> Інвестиції	2	4	4	4	-
Разом за розділом 4.	16	18	18	20	4
Розділ 5. Організація діяльності підприємства					
<i>Тема 5.1.</i> Інноваційна діяльність	4	-	-	-	-
<i>Тема 5.2.</i> Техніко-технологічна база та виробнича потужність підприємств	2	-	-	-	-
<i>Тема 5.3.</i> Обґрунтування виробничої програми підприємства	2	-	-	-	-
<i>Тема 5.4.</i> Матеріально-технічне забезпечення та виробнича логістика	2	-	-	-	-
<i>Тема 5.5.</i> Організація операційної діяльності	2	-	-	-	-
<i>Тема 5.6.</i> Забезпечення конкурентоспроможності продукції	2	-	-	-	-
Разом за розділом 5	14	-	-	-	-
Розділ 6. Витрати та результати діяльності підприємства					
<i>Тема 6.1.</i> Витрати підприємства	4	-	-	-	-
<i>Тема 6.2.</i> Фінансово-економічні результати суб'єктів господарювання	4	-	-	-	-
<i>Тема 6.3.</i> Оцінювання ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності	2	-	-	-	-
<i>Тема 6.4.</i> Інтегральна ефективність діяльності підприємства та його конкурентоспроможність	2	-	-	-	-
Разом за розділом 6	12	-	-	-	-
Розділ 7. Розвиток підприємства					
<i>Тема 7.1.</i> Сучасні моделі розвитку підприємства	2	-	-	-	-
<i>Тема 7.2.</i> Трансформація і реструктуризація підприємств	2	-	-	-	-
<i>Тема 7.3.</i> Оптимізація бізнес-процесів підприємства	2	-	-	-	-

1	2	3	4	5	6
Тема 7.4. Економічна безпека підприємства	2	-	-	-	-
Разом за розділом 4.	8	-	-	-	-
Всього годин	68	36	36	36	4

3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема: Теорії та моделі підприємств

Мета заняття: ознайомлення з теоріями та моделями підприємств.

План проведення заняття:

1. Аналіз концептуальних моделей функціонування підприємств.
2. Дослідження бізнес-моделей підприємств.
3. Дослідження основних характерних рис міжнародних моделей підприємств.
4. Проведення порівняльного аналізу моделей об'єднань підприємств в Україні та за кордоном.

Ключові поняття: підприємство, фірма, заснування підприємства, ліквідація підприємства, функції підприємства, моделі підприємства, концептуальні моделі, бізнес-моделі, функціональні моделі, процесні моделі, спільне (змішане) підприємство, мале підприємство, партнерство, корпорація, транснаціональна компанія, офшорна компанія.

Література: [42, 43, 47]

Питання для дискусії та завдання.

1. Яке місце займає підприємство в сучасній економічній системі?
2. Назвіть основні функції підприємства і розкрийте їх суть.
3. Чому підприємство є первинним, головним і самостійним елементом?
4. Назвіть основні види концептуальних моделей підприємства.
5. Назвіть основні характеристики бізнес-моделі підприємства.
6. Назвіть різновиди функціональних бізнес-моделей підприємства.
7. Чим відрізняються локальні і інтегральні бізнес-моделі підприємства?
8. За якими ознаками можна класифікувати підприємство?

Завдання 1.

Провести ґрунтовний аналіз концептуальних (неокласична, інституційна, еволюційна, підприємницька, агентська) та національних (Американська, Японська, Німецька, Китайська, Шведська, Ірландська, В'єтнамська) моделей функціонування підприємств. Визначити які риса має вітчизняна національна модель функціонування підприємств.

Завдання 2.

Досліди особливості бізнес-моделей підприємств (виробнича модель, ринкова, маркетингова, інноваційна, компромісна, споживацька, фінансова, економічна, фінансово-економічна). Навести приклади застосування кожної з бізнес-моделей на реальному підприємстві.

Завдання 3.

Ознайомлення з Господарським та Цивільним кодексом України. Та на основі проведеного дослідження здійснити аналіз моделей об'єднань підприємств в Україні та за кордоном (асоціація, корпорація, консорціум, концерн, холдингова компанія, промислово-фінансова група).

Завдання 4.

Дослідити основні засади міжнародної підприємницької діяльності.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Можливі межі існування підприємства поставлені:

- а) Бем-Баверком;
- б) Коузом;
- в) Арістотелем;
- г) Платоном;
- д) немає правильної відповіді.

2. Пересіченням фірм та організацій виступають:

- а) інститути;
- б) підприємства;
- в) заводи;
- г) фабрики;
- д) немає правильної відповіді.

3. Яка з наведених нижче моделей підприємства є концептуальною?

- а) фінансова модель;
- б) інформаційна модель;
- в) еволюційна модель;
- г) бізнес-модель;
- д) немає правильної відповіді.

4. Що є ядром бізнес-моделі підприємства?

- а) склад учасників підприємства;
- б) продукція підприємства і її цінність для споживача;
- в) статутний капітал підприємства;
- г) форма існування підприємства;
- д) немає правильної відповіді.

5. До яких різновидів моделей підприємств належить модель Портера?

- а) це локальна функціональна модель;
- б) це локальна процесна модель;
- в) це інтегральна функціональна модель;
- г) це модель послідовного формування цінності;
- д) усі відповіді правильні.

6. Для якої з названих господарських організацій управління або координація господарської діяльності є основною діяльністю?

- а) господарське об'єднання;
- б) виробничий кооператив;
- в) державне підприємство;
- г) акціонерне товариство;

д) немає правильно відповіді.

7. Учасники якої господарської організації несуть додаткову відповідальність за зобов'язаннями цієї організації?

- а) учасники приватного підприємства;
- б) учасники товариства з обмеженою відповідальністю;
- в) учасники акціонерного товариства;
- г) учасники товариства з додатковою відповідальністю;
- д) немає правильної відповіді.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема: Основи підприємництва.

Мета заняття: Оволодіння правовими основами державного регулювання підприємництва в Україні.

План проведення заняття:

1. Підприємство як сучасна форма господарювання.
2. Економічна природа підприємства.
3. Підприємницьке середовище.
4. Правові основи і державне регулювання підприємництва в Україні.

Ключові поняття: підприємництво, підприємницьке середовище, правові основи і державне регулювання підприємництва в Україні.

Література: [23, 25, 42, 43, 47]

Питання для дискусії

1. Правові основи і державне регулювання підприємництва в Україні (Господарський кодекс України (ГКУ), Цивільний кодекс України (ЦКУ), Закон України (ЗУ) «Про захист від недобросовісної конкуренції», Закон України «Про захист економічної конкуренції»).

2. Назвати переваги і недоліки малого підприємництва.

3. Розкрити етапи проведення процедури державної реєстрації підприємництва (Господарський кодекс України).

4. Дослідити форми міжнародної підприємницької діяльності (зовнішньоекономічні операції, промислова кооперація, спільне підприємництво).

5. Розкрити суть спільного підприємництва. Переваги та недоліки спільного підприємництва. Навести приклади спільних підприємств, що працюють на території України.

6. Дослідити та провести аналіз Законів України, що регулюють міжнародну підприємницьку діяльність в Україні (ЗУ «Про інвестиційну діяльність», ЗУ «Про режим іноземного інвестування», ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність»).

7. Ознайомитися з Главами 5, 7 Цивільного кодексу України.

8. Ознайомитися з міжнародними торговими правилами Інкотермс, що представляють собою стандартні умови договорів міжнародної купівлі-продажу.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Ініціативна, самостійна, здійснювана під свою майнову відповідальність і в межах чинного законодавства діяльність фізичних і юридичних осіб, спрямована на одержання доходу (прибутку) і задоволення потреб споживача:

- а) бізнес;
- б) підприємницька діяльність;
- в) економічна діяльність;
- г) зовнішньоекономічна діяльність;
- д) підприємництво.

2. Функція підприємництва націлена на найбільш ефективне використання матеріальних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів із урахуванням досягнень науки, техніки, управління і організації виробництва:

- а) творча;
- б) ресурсна;
- в) організаційна;

3. Учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми

зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством:

- а) суб'єкти господарювання;
- б) підприємці;
- в) суб'єкти підприємницької діяльності;
- г) державні органи.

4. Суб'єктами підприємницької діяльності можуть бути:

- а) громадяни України та особи без громадянства;
- б) громадяни України та особи без громадянства, не обмежені у праводієздатності;
- в) юридичні особи всіх форм власності, визначених законодавством;
- г) військовослужбовці та державні службовці;
- д) депутати та працівники органів прокуратури.

5. В залежності від охоплення стадій відтворювального процесу підприємництво поділяють на:

- а) сільськогосподарське, промислове, торгівельне;
- б) мале, велике, середнє;
- в) виробниче, комерційне, фінансове;
- г) приватне, державне, колективне;
- д) просте і складне.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема: Види підприємств, їх організаційно-правові форми

Мета заняття: вивчення основних організаційно-правових форм підприємств.

План проведення заняття:

1. Організаційно-правові форми підприємств у відповідності до Господарського кодексу України та Цивільного кодексу України. Класифікація підприємств залежно від форми власності
2. Дослідження особливостей функціонування акціонерних товариств.
3. Дослідження статистики створення, функціонування та закриття підприємств різних організаційно-правових форм та різних форм власності.

Ключові поняття: *господарське товариство, акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, повне товариство, командитне товариство, одноосібне володіння, партнерство, корпорація.*

Література: [1, 3, 4, 23, 26, 42, 43, 47]

Питання для дискусії та завдання

1. Назвіть види підприємств за формою власності.
2. Які існують організаційно-правові форми господарювання?
3. Визначте переваги товариства з додатковою відповідальністю над товариством з обмеженою відповідальністю.
4. В чому полягають переваги та недоліки одноосібного володіння?
5. В чому полягають переваги та недоліки товариств?
6. Чому корпорації є домінуючою формою підприємницької діяльності?
7. В чому полягають недоліки корпорацій?
8. Назвіть і опишіть основні форми об'єднань підприємств в Україні.
9. Чим відрізняється державне підприємство від комунального?

Завдання 1.

Ознайомитися з Главами 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 Господарського кодексу України та Главою 8 Цивільного кодексу України та на основі даних законодавчих документів скласти блок-схему, що відображає організаційно-правові форми ведення господарської діяльності в Україні.

Завдання 2.

Провести аналіз Закону України «Про акціонерні товариства» та на його основі коротко заповнити наступну таблицю:

Визначення Акціонерного товариства (АТ)	
Типи АТ	
Створення АТ	
Установчі збори АТ	
Оплата вартості акцій засновниками	
Відповідальність засновників АТ	
Розмір статутного капіталу АТ	
Резервний капітал АТ	
Види акцій АТ	
Оплата цінних паперів власниками	
Загальні збори акціонерів і їх компетенція	
Порядок прийняття рішень загальними зборами	
Компетенція наглядової ради АТ	
Компетенція виконавчих органів АТ	

Завдання 3.

Проаналізувати в динаміці (2010 – 2017 роки) статистику створення, функціонування та закриття підприємств різних організаційно-правових форм та різних форм власності. На основі проведеного аналізу зробити висновки стосовно причин та наслідків виявлених тенденцій. Скласти підсумкову аналітичну таблицю, яка повинна мати наступний вигляд:

Причини та наслідки за роками		Створення підприємств		Закриття підприємств	
		Збільшення	Зменшення	Збільшення	Зменшення
Причини	2010				
	2011				
	2012				
	2013				
	2014				
	2015				
	2016				

	2017				
Наслідки	2010				
	2011				
	2012				
	2013				
	2014				
	2015				
	2016				
	2017				

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема: Зовнішнє середовище господарювання підприємства

Мета заняття: Ознайомлення з факторами зовнішнього середовища та їх впливом на суб'єктів господарювання.

План проведення заняття:

1. Визначення зовнішнього середовища господарювання підприємства.
2. Договірні взаємовідносини в бізнесі.
3. Партнерські зв'язки в бізнесі.
4. Підприємницьке середовище.
5. Конкуренція в системі підприємництва.

Ключові поняття: зовнішнє середовище, договір (контракт, угода), виробнича кооперація, бартерна операція, зустрічна поставка, комерційна тріангуляція, звичайна угода, форвардна угода, угода про передачу „ноу-хау”, угода про встановлення прямих зв'язків, угода про експорт, угода про реекспорт, угода про імпорт, факторинг, комерційний трансферт.

Література: [42, 43, 47]

Питання для дискусії та завдання

1. Визначте складові підприємницького середовища.
2. Економічне середовище і підприємництво. Як вони співвідносяться?
3. В чому полягає сутність договірних взаємовідносин в бізнесі?
4. Класифікуйте підприємницькі договори за сферами діяльності.
5. Визначте обов'язкові структурні елементи договору.
6. Які обставини роблять партнерство необхідною умовою підприємництва?

7. Які види договорів супроводжують виникненням партнерських взаємовідносин в фінансовій сфері?

8. Які види договорів супроводжують виникнення партнерських взаємовідносин в сфері виробництва?

9. Які види договорів супроводжують виникнення партнерських взаємовідносин в сфері товарообміну?

10. Які види договорів супроводжують виникнення партнерських взаємовідносин в сфері торгівлі?

Завдання 1.

Виходячи з основних структурних елементів підприємницького середовища (зовнішнього і внутрішнього) проведіть аналіз сучасних тенденцій його розвитку.

Елементи	Характеристика
Зовнішнє середовище	
Економічне середовище	
Науково-технічний прогрес	
Соціально-культурні умови	
Демографічне середовище	
Нормативно-правова база	
Політична ситуація	
Соціальні настрої в суспільстві	
Геополітичне середовище	
Екологічне середовище	
Ресурсний потенціал	
Внутрішнє середовище	
Культура підприємця	
Освіта та кваліфікація підприємця	
Професійність	
Життєвий досвід	

Фізичний та психологічний стан	
-----------------------------------	--

Завдання 2.

Враховуючи обов'язкові структурні елементи які має містити сучасний договір, скласти договір купівлі-продажу продукції підприємства (підприємство та продукція визначається самостійно).

Завдання 3.

На основі вивчення теми надати ґрунтовні рекомендації щодо поліпшення внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємств.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Зовнішнє середовище господарювання підприємства включає:
 - а) суб'єкти підприємницької діяльності;
 - б) підприємницьке середовище;
 - в) договірні відносини;
 - г) нормативно-правову базу;
 - д) умови про поставку сировини.
2. Договір (контракт, угода) – це:
 - а) домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків;
 - б) здійснення замкнутого виробничого циклу готового до споживання продукту;
 - в) функціонування організаційного утворення, статутний фонд якого формується коштом пайових внесків партнерів-засновників;
 - г) обмін між партнерами в натуральній формі згідно з попередньо узгодженою номенклатурою товарів;
 - д) договірні відносини, спрямовані на поставку продукції конкретним

споживачам і інші країни.

3. Партнерські відносини в сфері товарообміну включають:

- а) угоди про встановлення прямих зв'язків;
- б) бартерні операції;
- в) підрядне виробництво;
- г) зустрічні поставки;
- д) комерційну тріангуляцію.

4. Партнерські відносини в фінансовій сфері включають:

- а) бартерні операції;
- б) факторинг;
- в) зустрічні поставки;
- г) комерційний трансферт;
- д) комерційна тріангуляція.

5. Партнерські відносини в сфері торгівлі включають:

- а) звичайна угода;
- б) форвардна угода;
- в) угоди про експорт;
- г) угоди про імпорт;
- д) комерційний трансферт.

6. Партнерські відносини в сфері виробництва включають:

- а) виробнича кооперація;
- б) підрядне виробництво;
- в) проектне фінансування;
- г) управління за контрактами;
- д) бартерна операція.

7. Контрагент – це:

- а) фірма-конкурент;
- б) торговельний представник підприємницької структури;
- в) сторона господарського договору в цивільному процесі;
- г) третя сторона у вирішенні спорів, пов'язаних із виконанням договору;

д) інше визначення.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема: Ринок і продукція.

Мета заняття: Вивчення функцій ринку та життєвого циклу продукції.

План проведення заняття:

1. Ринок та його функції
2. Життєвий цикл продукції та її властивості
3. Зміст маркетингу.
4. Особливості побудови різних видів маркетингових стратегій.
5. Аналіз функцій служби збуту продукції підприємства.
6. Приклади використання маркетингу в підприємницької діяльності.

Ключові поняття: *ринок, сфера обміну, функції ринку, конкурентність ринку, структура ринку, типи та види ринків, кон'юнктура ринку, товар, життєвий цикл товару, конкурентоспроможність товару, якість товару, ціна товару, продукція, властивості продукції, попит, пропозиція.*

Література: [17, 42, 43, 47]

Питання для дискусії та завдання

1. Яке місце в економічній системі сучасного суспільства займає ринок?
2. Поясніть сутність інституційної теорії ринкового середовища.
3. Які теоретичні засади еволюційної теорії дослідження ринку?
4. Назвіть основні функції ринку і розкрийте їх сутність.
5. Що розуміють під якістю продукції. У яких формах вона може виражатися?
6. Які конкурентні переваги повинна мати продукція підприємства?
7. Охарактеризуйте основні методи виміру конкурентоспроможності продукції підприємства.
8. Які фактори підвищення конкурентоспроможності продукції використовує підприємство?

Завдання 1.

Дати коротку характеристику основних маркетингових, конкурентних стратегій та стратегій поведінки фірми:

Маркетингові стратегії Ф. Котлера	
Конкурентні стратегії М. Портера	
Стратегій поведінки фірми по А. Томпсону и А.Дж. Стрикленду	

Завдання 2.

Визначити суть матриця БКГ та основні засади її побудови. Зобразити у вигляді малюнка.

Завдання та задачі для перевірки знань

Завдання 1.

Здійснити аналіз збутової діяльності довільно обраного підприємства та розробити для нього маркетингову стратегію в залежності від переваг і недоліків, а також напрямів його збутової діяльності.

Завдання 2.

Навести приклади використання маркетингових прийомів в підприємницькій діяльності.

Задача 1.

Розрахувати коефіцієнт конкурентоспроможності Товару 1, якщо індекс технічних параметрів – 0,75. Економічні характеристики товарів наведено в таблиці.

№ п/п	Показники	Товар 1	Конкурент
1	Ціна	240	270
2	Витрати пов'язані з використанням	17	13

Задача 2.

АТ «Авто», відомий вітчизняний виробник автомобілів, планує вихід на ринок однієї з країн Європи. Національне виробництво у цій країні задовольняє попит лише на 20 – 25%, тому зацікавленість експортерів – виробників цієї продукції досить велика. Основним конкурентом продукції АТ «Авто» є автомобілі фірми «Краз», продукція якої вже захопила 20% досліджуваного ринку.

АТ «Авто» розглядає можливості виходу на ринок даної країни з автомобілями марок «А» та «Б». Параметри якості автомобіля та вартісні характеристики наведено в таблиці.

Визначити інтегральні показники конкурентоспроможності двох марок автомобілів підприємства «Авто» стосовно автомобіля фірми «Краз» і обґрунтувати рішення про доцільність виводу продукції на досліджуваний ринок.

Параметри якості автомобілів.

№ п/п	Параметри	Розмірність параметрів	«А»	«Б»	«Краз»	Коефіцієнт вагомості параметрів
1	Надійність	Тис. одиниць	150	130	150	0,3

2	Використання бензину	л/100км	10	12	10	0,19
3	Ємність бензинового баку	л	50	40	60	0,16
4	Дизайн у балах за 10-ти бальною шкалою	бал	6	4	5	0,15
5	Об'єм двигуна	Сантиметрів кубічних	1600	1500	1600	0,2

Вартісні характеристики.

№ п/п	Вартісні характеристики	«А»	«Б»	«Краз»
1	Ціна (Ц)	150000	140000	170000
2	Сумарні витрати на весь термін експлуатації (В)	15000	16000	15000

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Тема: Товарна та цінова політика підприємства

Мета заняття: Ознайомлення з товарною політикою підприємства та оволодіння методикою формування цін.

План проведення заняття:

1. Товарна політика підприємства.
2. Формування ціни товару в процесі руху продукції від виробника до споживача.
3. Методи ціноутворення.
4. Цінові стратегії підприємства.

Ключові поняття: *товарний ринок, товар, товарна політика підприємства, класифікація товарів, цінова політика підприємства, ціна, собівартість,*

прибуток, податки, економічна цінність товару, імідж підприємства, торгова марка, бренд, цінова стратегія підприємства.

Література: [17, 42, 43, 47]

Питання для дискусії

1. Що розуміють під поняттям «товар»?
2. У чому полягають особливості класифікації сучасних товарів?
3. Які теоретичні підходи сприяють формуванню ціни товару?
4. У чому виявляється зміст ціни товару з погляду виробника?
5. У чому полягає зміст ціни товару з погляду споживача?
6. Яким чином визначається ціна товару в умовах ринку?
7. Які елементи формують оптову ціну виробника товару?
8. Які елементи формують закупівельну ціну товару?
9. Які елементи ціни формують роздрібну ціну товару?
10. У чому полягає сутність асортименту підприємства?
11. Яким чином підприємство формує свою асортиментну політику?
12. Охарактеризуйте етапи формування цінової стратегії підприємства.
13. Дайте характеристику стратегії цінового прориву.
14. Назвіть особливості стратегії преміального ціноутворення.
15. У чому полягає специфіка нейтральної стратегії ціноутворення?
16. Охарактеризуйте сутність стратегії швидкого повернення засобів.
17. Що називають іміджем підприємства?
18. Розкрийте сутність та особливості формування бренду підприємства.

Тестові завдання та задачі для перевірки знань

1. Оптова ціна підприємства визначається на основі собівартості:
 - а) зональної;
 - б) середньогалузевої;
 - в) індивідуальної.
2. Яка із цін включає отриманий ефект від підвищення якості продукції:
 - а) максимальна;

- б) мінімальна;
- в) роздрібна;
- г) оптова.

3. Максимальна ціна товару визначається:

- а) величиною попиту на товар;
- б) цінами конкурентів на аналогічний товар;
- в) монопольним статусом підприємства;
- г) обліком та аналізом витрат;
- д) собівартістю, прибутком та величиною економічного ефекту.

4. Мінімальна ціна товару визначається:

- а) рівнем витрат підприємства та його прибутком;
- б) обліком та аналізом витрат;
- в) монопольним статусом підприємства;
- г) повною собівартістю, прибутком підприємства та величиною економічного ефекту.

5. Ціна – це:

- а) норма обміну товару на гроші;
- б) грошовий вираз витрат підприємства на виробництво і збут продукції;
- в) грошовий вираз суми витрат виробництва, прибутку і непрямих податків;
- г) грошовий вираз вартості товару.

6. Роздрібна ціна складається з:

- а) оптової ціни промисловості;
- б) постачальницько-збутової націнки;
- в) торгової надбавки;

7. Оптова ціна підприємства складається з:

- а) собівартості виробу;
- б) прибутку;
- в) мита;
- г) акцизного збору (на підакцизні товари);
- д) ПДВ;

- е) торгової надбавки;
- є) постачальницько-збутової націнки.

8. Роздрібна ціна продукції відрізняється від оптової ціни промисловості на величину:

- а) торгової надбавки;
- б) постачальницько-збутової націнки;
- в) ПДВ.

Задача 1.

Обчислити відпускну ціну товару і суму акцизного податку, якщо виробнича собівартість 231 грн., комерційні витрати 69 грн., рентабельність виготовлення продукції 1,5%, ставка акцизного податку – 12%, ПДВ – 20%.

Задача 2.

Компанія ввозить на територію України партію автомобілів Ford з бензиновим двигуном. Митна вартість автомобіля – 19 тис. дол. США. Об'єм двигуна 1600 см³; ставка акцизного податку з одиниці товару – 0,267 євро за 1 см³ об'єму двигуна; ставка специфічного ввізного мита – 5% від митної вартості. Вартість транспортування, страхування та брокерських послуг становлять 500 дол. за одиницю товару. Обчислити ціну продажу автомобіля, якщо торгово-посередницька надбавка становить 15 % вартості автомобіля після сплати обов'язкових платежів по курсу євро та долара на день оформлення вантажно-митної декларації.

Завдання 1.

Запропонувати цінову стратегію для реального, добровільно обраного підприємства виходячи з основних напрямків його діяльності та позицій на ринку.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

Тема: Структура та управління підприємством

Мета заняття: Дослідження існуючих структур управління та вивчення особливостей формування системи управління підприємства.

План проведення заняття:

1. Виробничо-організаційна структура підприємства.
2. Різновиди систем управління на підприємстві.
3. Форми, методи та принципи управління.

Ключові поняття: *виробнича структура, організаційна структура, структура підприємства, управління підприємством, апарат управління, механізм управління, система управління, структура управління, організація управління, принципи, види, форми, методи управління.*

Література: [42, 43, 47].

Питання для дискусії

1. Управління підприємством: поняття, суб'єкти і об'єкти, система управління.
2. Види і форми управління підприємством.
3. Функції, принципи і методи управління.
4. Дерево цілей і його роль в управлінні підприємством.
5. Етапи процесу управління підприємством.
6. Організація управління виробництвом.
7. Організація управління фінансами.
8. Організація управління збутом і постачанням.
9. Оцінка ефективності прийняття управлінського рішення.
10. Що є фактором стримування розширення апарату управління?
11. Які інструменти має керівник для управління підприємством і його підрозділами?
12. Проаналізувати на прикладі конкретного підприємства переваги і недоліки його системи управління.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Суть управлінської діяльності полягає у наступному:
 - а) залучення працівників до керівництва підприємством;
 - б) вплив на діяльність підприємства прийняттям управлінських рішень;
 - в) збереження структури підприємства, підтриманні режиму діяльності, реалізації програм і цілей;
 - г) незаперечне виконання розпоряджень;
 - д) формування системи планів.
2. Методи управління не включають:
 - а) матеріальне стимулювання;
 - б) планування;
 - в) організаційно-розпорядницькі;
 - г) соціально-психологічні;
 - д) ціноутворення.
3. Система управління - це:
 - а) поєднання видів, форм, методів і принципів управління;
 - б) поєднання апарату управління, механізму і процесу управління;
 - в) організаційна система виконання рішень ;
 - г) делегування державою повноважень власнику підприємства;
 - д) система норм і нормативів для управління підприємством.
4. Об'єктами управління на підприємстві є:
 - а) ресурси;
 - б) процеси;
 - в) планування діяльності;
 - г) фінансові потоки;
 - д) готова продукція.
5. Суб'єктом управління на підприємстві є:
 - а) власник підприємства;

- б) керівник підприємства;
- в) адміністративно-управлінський персонал всіх рівнів управління;
- г) держава;
- д) робітники.

6. Функціями управління є:

- а) стимулювання;
- б) мотивація;
- в) планування;
- г) контроль;
- д) організація.

7. Стихійне управління - це:

- а) результат впливу на підприємство великої кількості випадкових одиничних актів;
- б) управління в умовах стихійних лих;
- в) управління за відсутності керівника на робочому місці;
- г) вид управління, який базується на миттєвості прийняття управлінських рішень;
- д) метод управління.

Завдання і задачі для перевірки знань

Завдання 1.

Побудувати дерево цілей для виробничого підприємства (вид продукції, що випускається підприємством визначити самостійно), що займає 5% ринку вітчизняної продукції, має рентабельність 15% та планує подальше збільшення обсягів виробництва, випуск нової лінії продукції та вихід на зовнішній ринок.

Завдання 2.

Провести аналіз організації управління виробництвом, збутом, фінансовою діяльністю добровільно обраного підприємства.

Задача 1.

Визначити ефективність роботи підприємства, якщо: загальна чисельність персоналу 30 осіб, середня заробітна плата 4000 грн./міс., вартість основних фондів підрозділу 1000 тис.грн., термін їх планової експлуатації 5 роки, інші постійні витрати підрозділу складають 40 тис.грн. /рік, змінні витрати у цьому році склали 70 тис.грн., позавиробничі доходи підприємства склали: від зменшення ставки за кредитні операції на 1% - 10000 грн., від повернення безнадійного боргу – 7000 грн., від вдало проведених інших фінансових операцій – 30000 грн.

Задача 2.

Запропонувати систему управління для підприємства, що займається випуском меблів, якщо: підприємство відносить до середнього бізнесу, розташоване у Київській області, загальна чисельність персоналу 200 осіб, з них основних працівників 150 осіб, режим роботи підприємства – 2 зміни, потужність підприємства 50000 одиниць продукції на рік, збут продукції у межах потужності гарантований місцевим ринком, розширення підприємства не передбачається, рентабельність підприємства 8%.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

Тема: Прогнозування та планування діяльності підприємства

Мета заняття: оволодіння методикою прогнозування та планування діяльності підприємств.

План проведення заняття:

1. Прогнозування розвитку підприємства.
2. Стратегія розвитку підприємства та бізнес-планування.
3. Бюджетування.

Ключові поняття: *прогноз, прогнозування, план, планування, стратегія, стратегічне планування, норма, місія, система збалансованих показників, вартість, бюджет, бюджетування.*

Література: [42, 43, 47]

Питання для дискусії

1. Окресліть основні принципи планування та поясніть їх сутність.
2. Поясніть основну мету планування та класифікуйте види планування.
3. Які вирізняють методи планування?
4. Дайте визначення стратегії підприємства і поясніть її сутність.
5. Поясніть і окресліть основні етапи стратегічного планування
6. Що таке місія та яка її функція у формуванні стратегії підприємства?
7. Які існують основні системи стратегічного управління?
8. Окресліть основну ідею системи збалансованих показників.
9. Які основні причини неефективного впровадження стратегії СЗП?
10. Яким чином фактор вартості підприємства впливає на стратегію?
11. Поясніть сутність вартісно-орієнтовного управління.
12. Назвіть основну відмінність між СЗП та системою VBM.
13. Дайте визначення бюджетуванню, як технології планування.
14. Поясніть і дайте визначення основним формам бюджетування.
15. Дайте визначення для основних видів та методів бюджетування.
16. Поясніть місце бюджетування в системі стратегічного планування.
17. Поясніть сутність оперативного планування.
18. Поясніть відмінність календарного планування від диспетчеризації.

Завдання та задачі для перевірки знань

Завдання 1.

Розкрити суть взаємозв'язку бюджетування і стратегічного управління.

Завдання 2.

Здійснити поетапний вибір стратегії планування для підприємства, що здійснює виробництво будівельних матеріалів, знаходиться в Київській області, ринок збуту - Київ, Київська область і прилеглі області. Підприємство використовує у виробничій діяльності вітчизняну сировину. Середньооблікова чисельність працюючих 250 працівників, рентабельність 10%. Керівництво підприємства планує вихід на ринки інших регіонів України та можливий подальший експорт продукції.

Завдання 3.

Охарактеризувати наступні системи стратегічного керування:

Система збалансованих показників (СЗП)	
Система вартісно- орієнтованого управління - VBM (Value Based Management)	

Завдання 4.

Скласти бізнес-план відкриття зоомагазину в місті Києві. Бюджет 300000 грн.

Задача 1.

Підприємство виробляє дві моделі будівельних конструкцій. Вихідні дані:

- 1) очікувана ціна продажу моделі А у поточному році складає 50 грн., обсяг продажу - 2000 виробів;
- модель Б буде продаватися за ціною 90 грн., очікуваний обсяг продажу 3000 виробів;
- 2) до кінця планового року підприємство повинно мати на складі 50 виробів моделі А і 100 виробів моделі Б;
- 3) фактичні залишки готової продукції на початок планового періоду склали: 200 виробів А, 300 виробів Б, при цьому вартість запасів готових виробів склала 24000 грн.
- 4) при виробництві виробів підприємство використовує матеріали М1 (вартість закупівлі 1 грн. за 1 кг) і матеріал М2 (вартість закупівлі 2 грн. за 1 кг);
- 5) норма витрат матеріалів:

Матеріал	Виріб А	Виріб Б
М1	2 кг	1 кг
М2	5 кг	10 кг

- 6) норма залишків матеріалів:

Залишки матеріалів, кг	М1	М2
На початок планового року	2000	3000
На кінець планового року	800	1500

- 7) трудомісткість виробництва (у людино-годинах праці основного виробничого персоналу):

Виріб А	Виріб Б
4	5

- 8) оплата години роботи основного виробничого персоналу 2 грн. за годину. Людино-години основного виробничого персоналу приймаються за базу розподілу непрямих виробничих витрат.
- 9) амортизація основних виробничих засобів у плановому році складає 40000 грн.; витрати на комунальні послуги 30000 грн.;

витрати на утримання системи виробничого контролю 15000 грн.;

оплата допоміжного виробничого персоналу 20000 грн.

10) витрати на збут і управління підприємством будуть у плановому році:

- оренда офісу 1500 грн.;
- заробітна плата керівника 3500 грн.;
- збутові витрати 2500 грн.
- інші витрати управління 2500 грн.;
- комісійні витрати 2500 грн.;
- реклама 3000 грн.;
- заробітна плата офісу 4500 грн.

Сформувати операційний бюджет.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9, 10

Тема: Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці

Мета заняття: оволодіння методикою визначення продуктивності праці на підприємстві та розрахунок заробітної плати різних категорій працівників.

План проведення заняття:

1. Приклади оцінки продуктивності праці.
2. Мотивація трудової діяльності.
3. Характеристика різних систем оплати праці.
4. Особливості розрахунку заробітної плати з використанням різних систем оплати праці.

Ключові поняття: *кадрова політика, кадровий потенціал, система управління кадровим потенціалом, персонал, структура персоналу, чисельність персоналу, загальна чисельність персоналу, фонд робочого часу, оцінка персоналу, атестація, детермінанти виконання роботи, модель оцінки персоналу, кар'єра, ділова кар'єра, етапи кар'єри, : продуктивність праці, виробіток, оплата праці, заробітна плата, державне регулювання оплати праці, організація оплати праці, тарифна система, тарифна сітка, тарифна ставка, тарифний коефіцієнт, тарифний розряд, тарифно-кваліфікаційний довідник, система посадових окладів,*

форма оплати праці, система оплати праці, кваліфікаційний рівень, система участі у прибутках, фонд оплати праці, преміювання, мотивація праці.

Література: [7, 9, 11, 14, 24, 41, 42 - 47]

Питання для дискусії

1. Розкрийте сутність поняття «кадрова політика».
2. На яких принципах ґрунтується кадрова політика?
3. Визначте основні складові кадрової політики.
4. Визначте категорії, на які поділяється персонал підприємства.
5. На які групи за рівнем кваліфікації поділяються робітники?
6. Яка основна мета визначення чисельності персоналу підприємства?
7. З яких етапів складається процес визначення чисельності персоналу?
8. Які складові для визначення чисельності персоналу використовує метод Розенкранца?
9. Визначить елементи структури фонду робочого часу працівника.
10. Які цілі оцінки результатів діяльності персоналу і в чому її сутність?
11. Визначте основні елементи процесу оцінки персоналу.
12. Визначте основну мету та принципи реалізації атестації персоналу.
13. Розкрийте сутність поняття «ділова кар'єра».
14. В чому різниця між внутрішньо-організаційною кар'єрою і міжорганізаційною кар'єрою?
15. Розкрийте сутність центроспрямованої кар'єри.
16. Яка різниця між вертикальною і ступеневою кар'єрами?
17. Що таке продуктивність праці та які методи оцінки рівня продуктивності праці існують?
18. Дайте визначення категорії оплата праці.
19. Які види заробітної плати ви знаєте?
20. У чому полягає державне регулювання оплати праці?
21. Які функції заробітної плати ви знаєте?
22. Що таке тарифна система та які її складові елементи?
23. Які форми оплати праці існують, охарактеризуйте їх?

- 24. Як працює система участі у прибутках?
- 25. У чому полягає суть преміювання?
- 26. Які моделі мотивації праці ви знаєте?
- 27. Як розрахувати фонд оплати праці на підприємстві?

Тестові завдання для перевірки знань

1. Продуктивність індивідуальної праці – це:

- а) міра кількості затраченої праці;
- б) витрати часу робітника на створення одиниці продукції;
- в) витрати живої праці на виробництво одиниці продукції;
- г) витрати живої і минулої праці на виробництво одиниці продукції;
- д) кількість продукції, виробленої одним чи декількома робітниками зумовленої кваліфікації за одиницю часу.

2. Трудомісткість – це:

- а) кількість продукції, виробленої одним чи декількома робітниками за одиницю часу;
- б) витрати часу одного робітника чи колективу на створення одиниці продукції;
- в) частина витрат на оплату праці у собівартості продукції;
- г) витрати живої праці на виробництво одиниці продукції;
- д) правильної відповіді немає.

3. Виберіть найбільш повне і точне визначення категорії оплата праці:

- а) ціна робочої сили;
- б) винагорода, розрахована, як правило, у грошовому вираженні, яку відповідно до трудового договору власник або уповноважений ним орган виплачує працівнику за виконану ним роботу;
- в) заробіток у вигляді винагород, заохочувальних і компенсаційних виплат;
- г) грошова оцінка виконаної роботи;
- д) відшкодування витрат на відтворювання робочої сили.

4. Основна заробітна плата – це:

- а) винагорода за працю понад встановленої норми, за трудові успіхи та

винахідливість і за особливі умови праці;

б) заробітна плата, що визначається тарифними ставками, посадовими окладами, відрядними розцінками, доплатами у розмірах, встановлених чинним законодавством, і залежить від результатів роботи працівника;

в) законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту некваліфіковану працю, нижче якого не може проводитися оплата за виконану працівником роботу;

г) заробітна плата за основним місцем роботи;

д) усе перераховане вище.

5. До функцій заробітної плати можна віднести:

а) стимулюючу функцію;

б) відтворювальну;

в) регулюючу;

г) соціальну;

д) усі перераховані вище функції.

6. Державне регулювання оплати праці передбачає:

а) визначення розміру мінімальної заробітної плати;

б) встановлення мінімального розміру ставок (окладів) заробітної плати;

в) норми оплати праці за особливих умов;

г) оплату праці працівників установ і організацій, що фінансуються з бюджету;

д) усе перераховане вище.

7. Мінімальна заробітна плата – це:

а) плата, яка задовольняє потреби працівника;

б) плата за мінімум (годину) відпрацьованого часу;

в) заробітна плата, що визначається тарифними ставками, посадовими окладами, відрядними розцінками, а також доплатами у розмірах, встановлених чинним законодавством;

г) законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту некваліфіковану працю, нижче якого не може проводитися оплата за виконану працівником роботу;

д) правильної відповіді немає.

8. Складовими тарифної системи є:

- а) тарифна сітка;
- б) тарифні ставки;
- в) тарифно-кваліфікаційні довідники;
- г) схеми посадових окладів;
- д) усе перераховане вище.

9. Сукупність кваліфікаційних розрядів і відповідних їм тарифних коефіцієнтів, побудована на основі зіставлення праці за її складністю, зведення складної праці до простої – це:

- а) тарифна сітка;
- б) тарифні ставки;
- в) тарифна система;
- г) тарифно-кваліфікаційні довідники;
- д) схеми посадових окладів.

10. До відрядної оплати праці не відноситься:

- а) пряма відрядна;
- б) непряма відрядна;
- в) система посадових окладів;
- г) акордна;
- д) колективна (бригадна).

11. До погодинної форми оплати праці відноситься:

- а) пряма погодинна;
- б) погодинно-преміальна;
- в) система посадових окладів;
- г) все вище перераховане;
- д) відповіді а) і б).

12. До методів мотивації працівників можна віднести:

- а) преміювання;
- б) систему участі у прибутках;

- в) оплату навчання за працівника;
- г) пільгове або безкоштовне харчування, транспортне обслуговування;
- д) все перераховане вище.

Задачі для перевірки знань студентів

Задача 1.

Обчисліть середньогодинний, середньоденний та річний виробіток робітників у звітному році за такими даними: облікова чисельність ПВП – 1100 працівників, виготовлено продукції на 9 млн.грн. За рік працівниками відпрацьовано 235400 люд.-днів або 1 836 120 люд.-год. Визначте як змінились показники виробітку порівняно з минулим роком, якщо середньогодинний виробіток у минулому році становив 4,3 грн., середньоденний 36 грн., середньорічний – 7800 грн.

Задача 2.

Протягом місяця робітник за 164 години виготовив 400 деталей. При запровадженні заходів щодо покращення організації праці на робочих місцях трудомісткість виготовлення деталей знизилась на 0,1 н.-год. Скільки деталей виготовить робітник у нових умовах організації праці і на скільки відсотків підвищиться його продуктивність праці?

Задача 3.

Обчисліть середній тарифний коефіцієнт і середню тарифну ставку робітників цеху, що працюють за погодинною формою оплати праці, якщо: другий розряд мають 9 робітників, третій – 8, четвертий – 7, п'ятий – 10, шостий – 4 робітника; годинна тарифна ставка робітника I розряду становить 7,3 грн. На підприємстві застосовується така тарифна сітка:

Тарифні розряди	I	II	III	IV	V	VI
Тарифний коефіцієнт	1,0	1,09	1,18	1,27	1,36	1,45

Задача 4.

За місяць робітник III розряду виготовив 660 виробів. Годинна тарифна ставка I розряду – 22,41 грн. Норма виробітку 4 деталі за годину. Обчисліть відрядний заробіток за місяць. На підприємстві застосовується така тарифна сітка:

Тарифні розряди	I	II	III	IV	V	VI
Тарифний коефіцієнт	1,0	1,09	1,18	1,27	1,36	1,45

Задача 5.

Слюсар V розряду протягом місяця працював 24 зміни, тривалість зміни – 7,8 годин. Годинна тарифна ставка слюсаря I розряду становить 22,41 грн. На підприємстві застосовується така тарифна сітка:

Обчисліть заробіток слюсаря за місяць.

Тарифні розряди	I	II	III	IV	V	VI
Тарифний коефіцієнт	1,0	1,09	1,18	1,27	1,36	1,45

Задача 6.

Протягом місяця (164 год) робітник IV розряду виготовив 390 деталей. Норма часу на виготовлення однієї деталі 28 хв. Годинна тарифна ставка робітника I розряду 22,41 грн. За виконання місячної норми нараховується премія в розмірі 10 % відрядного заробітку та 1,2 % за кожний процент перевиконання норми. Обчисліть місячний заробіток робітника за відрядно-преміальною системою оплати праці. На підприємстві застосовується така тарифна сітка:

Тарифні розряди	I	II	III	IV	V	VI
Тарифний коефіцієнт	1,0	1,09	1,18	1,27	1,36	1,45

Задача 7.

Робітник V розряду за місяць виготовив 200 виробів при плановому завданні 150 шт. Трудомісткість виготовлення виробу становить 1,4 н.-год. Тарифна ставка робітника I розряду становить 22,41 грн, тарифний коефіцієнт робітника V розряду – 1,36. Прогресивна оплата праці застосовується при перевищенні планового завдання на 10 %, відрядна розцінка при цьому зростає на 40 %. Обчисліть заробітну плату робітника за відрядно-прогресивною системою.

Задача 8.

Бригада виготовляє за рік три види виробів: А – 5500 шт., Б – 3800 шт., В – 2200 шт. Прямі відрядні розцінки за виготовлення продукції становлять: за один виріб А – 20 грн, Б – 25 грн, В – 30 грн. Річний фонд оплати неосновних робітників становить 35000 грн. Визначте комплексні відрядні розцінки за вироби, які виготовляє бригада.

Задача 9.

Колектив із чотирьох осіб заробив 10000 грн. співвідношення в оплаті їх праці – 1:3:4:5. Обчисліть заробітну плату кожного працівника.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 11

Тема: Інтелектуальний капітал

Мета заняття: Опанувати особливості формування інтелектуального капіталу на підприємстві.

План проведення заняття:

1. Визначення структури інтелектуального капіталу підприємства.
2. Оцінка складу інтелектуального капіталу підприємства.
3. Інтелектуальна власність. Нематеріальні ресурси. Нематеріальні активи.

Ключові поняття: *матеріальні активи підприємства, нематеріальні активи підприємства, інтелектуальний капітал індивіда, інтелектуальний капітал підприємства, інтелектуальний потенціал, інтелектуальні ресурси,*

інтелектуальні активи, структура інтелектуального капіталу, людський капітал, людський потенціал, структурний капітал, організаційний капітал, споживчий капітал, клієнтський капітал, вартість інтелектуальних активів підприємства, оцінка інтелектуального капіталу підприємства.

Література: [5, 8, 15, 18, 21, 23, 25, 38, 42 - 47]

Питання для дискусії

1. Розкрийте зміст поняття «нематеріальні активи підприємства».
2. Які підходи до аналізу сутності інтелектуального капіталу можна знайти в сучасній економічній літературі ?
3. Які специфічні ознаки категорії «інтелектуальний капітал»?
4. Як співвідносяться поняття «інтелектуальний потенціал», «інтелектуальний капітал» і «інтелектуальні ресурси»?
5. Розкрийте сутнісні ознаки поняття «інтелектуальний капітал підприємства».
6. Які підходи до розгляду структури інтелектуального капіталу підприємства можна знайти в сучасній науковій літературі?
7. Проаналізуйте зміст і складові людського капіталу.
8. Розкрийте функції структурного (організаційного) капіталу як підсистеми інтелектуального капіталу.
9. Наведіть приклади використання підприємствами елементів структурного (організаційного) капіталу.
10. Що таке споживчий (клієнтський) капітал?
11. Чому в останні роки особлива увага приділяється формуванню і використанню споживчого (клієнтського) капіталу?
12. Розкрийте підходи щодо оцінки людського капіталу як складової інтелектуального капіталу підприємства.
13. Які показники використовуються для оцінки споживчого (клієнтського) капіталу підприємства?

Тестові завдання для перевірки знань

1. Інтелектуальний капітал підприємства має наступні ознаки:
 - а) не є матеріальним у традиційному розумінні;

- б) споживання інтелектуального капіталу є водночас його примноженням;
 - в) є основним компонентом визначення ринкової вартості підприємств;
 - г) перелічені ознаки властиві інтелектуальному капіталу підприємства.
2. До інвестицій, що формують і збільшують людський капітал, відносять витрати на:
- а) загальну і фахову освіту, охорону здоров'я;
 - б) пошук інформації;
 - в) проведення наукових досліджень у сфері організації, умов і оплати праці;
 - г) всі відповіді правильні.
3. До структурного (організаційного) капіталу як складової інтелектуального капіталу не відносять:
- а) корпоративні інформаційні системи;
 - б) авторські права, патенти, ноу-хау;
 - в) творчі і розумові здібності людини;
 - г) товарні знаки.
4. Показниками для оцінки інтелектуального капіталу підприємства є:
- а) відношення ринкової вартості підприємства до балансової;
 - б) частка нової продукції в загальному обсязі робіт;
 - в) задоволеність, стабільність клієнтів;
 - г) усі відповіді правильні.
5. Підсумкова вартість інтелектуальних активів підприємства – це:
- а) вартість активів підприємства;
 - б) нематеріальні активи підприємства;
 - в) ринкова вартість підприємства мінус вартість матеріальних активів;
 - г) вартість матеріальних активів.

Завдання та задачі для перевірки знань студентів

Завдання 1.

Охарактеризувати структурні складові інтелектуального капіталу:

Індивідуальна компетентність	
Внутрішня структура підприємства	
Зовнішня структура підприємства	

Завдання 2.

Охарактеризувати елементи у структурі інтелектуального капіталу.

Активи ринку	
Активи інтелектуальної власності	
Активи інфраструктури	
Людські активи	

Завдання 3.

Здійснить моніторинг нематеріальних активів добровільно обраного підприємства.

Задача 1.

Визначити інтелектуальний потенціал підприємства та коефіцієнт вартості доданої інтелектуальним капіталом, якщо: вартість атеріальних затрат – 1000000 грн., витрати на персонал – 200000 грн., частка доданої вартості, що припадає на структурний капітал – 60000 грн

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 12, 13, 14

Тема: Основний капітал

Мета заняття: Освоїти методику оцінки вартості основних засобів та методи нарахування амортизації.

План проведення заняття:

1. Визначення та класифікація основних засобів.
2. Оцінка основних засобів, взяття їх на баланс підприємства.
3. Види зносу основних засобів.
4. Амортизація основних засобів, методи амортизації.
5. Економічний зміст ремонту та модернізації основних засобів.
6. Дослідження П(С)БО 7 «Основні засоби».
7. Ефективність використання основних засобів.
8. Переоцінка основних засобів.
9. Безоплатна передача та безоплатне отримання основних засобів.

Ключові поняття: основний капітал, основні засоби, первісна вартість, ліквідаційна вартість, вартість, що амортизується, амортизація, переоцінка основних засобів, показники ефективності використання основних засобів.

Література: [25, 28, 31, 32, 42 - 47]

Питання для дискусії

1. Класифікація капіталу підприємства.
2. Дати визначення поняттю «основні засоби».
3. Класифікація основних засобів.
4. Як оцінюються основні засоби при взятті їх на баланс підприємства.
5. Назвіть і охарактеризуйте види зносу основних засобів.
6. Що таке амортизація основних засобів.
7. Перерахуйте і охарактеризуйте методи амортизації основних засобів.
8. Економічний зміст ремонту та модернізації основних засобів.
9. Назвати основні положення П(С)БО 7 «Основні засоби».
10. Які ви знаєте показники ефективності використання основних засобів.

11. В якому випадку проводиться переоцінка основних засобів.
12. Безоплатна передача та безоплатне отримання основних засобів.

Задачі для перевірки знань

Задача 1.

Вартість об'єкта основних засобів, який амортизується складає _____ грн. (рядок). строк корисного використання – _____ років (стовпчик). Протягом перших двох років експлуатації об'єкт амортизується за методом прискореного зменшення залишкової вартості. У зв'язку зі зміною умов використання об'єкта, які передбачають порядок отримання від його використання економічних вигод, було прийнято рішення змінити метод нарахування амортизації – перейти до прямолінійного методу. Визначте річні суми амортизації, річні норми амортизації, накопичений знос і залишкову вартість за роками.

	Вихідні дані (рядок)					
		10000	11000	12000	13000	14000
Вихідні дані (стовпчик)	4	1	2	3	4	5
	5	6	7	8	9	10
	6	11	12	13	14	15
	7	16	17	18	19	20
	8	21	22	23	24	25
	9	26	27	28	29	30

Задача 2.

Підприємство придбало комп'ютер за _____ грн. (рядок), строк експлуатації – 3 роки. Через рік проведено його модернізацію на _____ грн. (стовпчик). У зв'язку з цим строк експлуатації комп'ютера збільшився на 6 місяців. На підприємстві застосовується прямолінійний метод нарахування амортизації. Визначте суму амортизації за місяць на момент покупки комп'ютера та після проведення модернізації.

	Вихідні дані (рядок)
--	----------------------

		11000	12000	13000	14000	15000
Вихідні дані (стовпчик)	4000	1	2	3	4	5
	5000	6	7	8	9	10
	6000	11	12	13	14	15
	7000	16	17	18	19	20
	8000	21	22	23	24	25

Задача 3.

Балансова вартість основних засобів на початок року _____ тис. грн (рядок). З 1 квітня введено основних засобів _____ (стовпчик) тис. грн. З 15 липня введено основних засобів на суму 1150 тис. грн. З 1 травня виведено основних засобів на суму 160 тис. грн., а з 1 жовтня виведено основних засобів на суму 140 тис. грн. Визначте балансову середньорічну вартість основних засобів, коефіцієнти оновлення та вибуття основних засобів.

	Вихідні дані (рядок)					
		11600	111700	11800	11900	12000
Вихідні дані (стовпчик)	1160	1	2	3	4	5
	1180	6	7	8	9	10
	1200	11	12	13	14	15
	1220	16	17	18	19	20
	1240	21	22	23	24	25
	1260	26	27	28	29	30

Задача 4.

Первісна вартість об'єктів основних засобів підприємства $\Phi_{\text{перв}} = 50$ млн. грн. У березні введені засоби на суму 3,5 млн. грн; у травні – на 5 млн. грн; у червні – на 2 млн. грн; у вересні – на 4,5 млн. грн; у листопаді – на 1,5 млн. грн. Виведені засоби: у лютому – на 5,4 млн. грн; квітні – на 3,0 млн. грн; липні – 4,2 млн. грн; жовтні – на 1 млн. грн; грудні – на 1,4 млн. грн. Визначте середньорічну вартість основних засобів підприємства та коефіцієнти оновлення та вибуття.

Задача 5.

Виробничі основні засоби на початок року становили 5229 тис. грн.. У перших числах липня того ж року фірма придбала нові основні фонди вартістю 557 тис. грн., а на початку листопада вивела з експлуатації фізично спрацьовані основні

фонди вартістю 127 тис. грн. У поточному році обсяг товарної продукції становитиме 24760 тис. грн. (за собівартістю), а рівень рентабельності продукції – 12 %.

Визначте обсяг випуску продукції і розмір прибутку в розрахунку на 1 грн вартості основних фондів.

Задача 6.

Визначте показники використання основних засобів підприємства при середньорічній їх вартості – 1700 тис. грн, річному обсязі виробництва продукції – 1900 тис. грн, середньооблікової чисельності робітників – 850 осіб.

Задача 7.

Підрахуйте загальні показники використання основних засобів цеху, якщо обсяг продукції дорівнює 1500 тис. грн за рік, середньорічна вартість основних засобів 1200 тис. грн. Чисельність робітників – 300 осіб.

Задача 8.

Енергоблок 200 мвт = 200×10^3 кВт відпрацював за рік $T_{\phi} = \underline{\hspace{2cm}}$ (стовпчик) годин і виробив $Q_{\phi} = \underline{\hspace{2cm}}$ (рядок) млн. кВт.-г електроенергії. Визначте коефіцієнти екстенсивного, інтенсивного та загального використання енергоблоку.

Вихідні дані (стовпчик) T_{ϕ}	Вихідні дані (рядок) Q_{ϕ}					
		1000	1100	1200	1300	1400
	7000	1	2	3	4	5
	7250	6	7	8	9	10
	7500	11	12	13	14	15
	7750	16	17	18	19	20
	8000	21	22	23	24	25
	8250	26	27	28	29	30

Задача 9.

На механічній дільниці ремонтного цеху підприємства встановлено 20 одиниць металорізальних верстатів, з них токарних – 5, фрезерних – 10, свердлильних – 3, шліфувальних – 2. За місяць, в якому було 22 робочих дня, фактично верстатами відпрацьовано 2750 верстато-год, у тому числі токарними – 1540, фрезерними – 575, свердлильними – 270, шліфувальними – 365 верстато-год.

Визначте коефіцієнти змінності роботи по кожній групі металорізальних верстатів і середній коефіцієнт змінності роботи устаткування на механічній дільниці ремонтного цеху.

Задача 10.

Визначте коефіцієнт змінності роботи виробничої дільниці, якщо в I зміну працювало 40 одиниць обладнання з середнім часом $t_I = 7,5$ годин, у II зміну – 35 одиниць з $t_{II} = 7$ годин, у III зміну – 30 одиниць з $t_{III} = 6$ годин. На дільниці встановлено 45 одиниць обладнання. Тривалість зміни $t_{зм} = 8$ годин.

Задача 11.

У цеху машинобудівного заводу встановлено $n_{вст} = 100$ верстатів. Режим роботи цеху – дві зміни. Тривалість зміни $t_{зм} = 8$ годин. У першу зміну працюють всі верстати, у другу 50 % верстатного парку. Річний обсяг випуску продукції 500 тис. шт. ($Q_{факт}$), виробнича потужність цеху 520 тис. шт. ($Q_{макс}$) Робочих днів (діб) у плановому періоді 260. Визначте коефіцієнт змінності роботи верстатів, коефіцієнти екстенсивного, інтенсивного й інтегрального завантаження верстатів.

Задача 12.

Визначити структуру основних виробничих засобів цеху промислового підприємства, якщо первісна вартість окремих об'єктів дорівнює: будівлі, споруди, передавальні пристрої – 20 млн. грн.; машини та устаткування – 21,5 млн. грн.; транспортні засоби 0,7 млн. грн., інші засоби – 0,54 млн. грн. Відокремити активну частину засобів.

Задача 13.

На балансі підприємства числяться такі види основних засобів: будівлі – 13,1 млн. грн; споруди – 3,2 млн. грн; передавальні пристрої – 1,5 млн. грн; силові машини та обладнання – 1,3 млн. грн; робочі машини та обладнання – 15,2 млн. грн, вимірювальні пристрої та обчислювальна техніка – 2 млн. грн; інструменти 0,6 млн. грн; інші – 1,4 млн. грн. Визначте структуру основних засобів і їх активну частину.

Задача 14.

Визначте первісну вартість обладнання, ціна придбання якого $C_{np} = 40000$ грн, витрати на транспортування – 3000 грн, на будівельно-монтажні роботи – 5000 грн.

Задача 15.

Визначте суму накопиченого зносу основних засобів

	Автомобіль (1.01.2007 року)	Будівля (1.01.2007 року)	Комп'ютер (1.01.2011 року)
Первісна вартість	130000	1600000	7000
Ліквідаційна вартість	3000	10000	200
Метод амортизації	кумулятивний	прямолінійний	Прискореного зменшення залишкової вартості
Термін служби	9 років	15 років	5 років

Дооцінка	–	1.01.2008 року на 20000	–
Продаж	1.01.2009 року 18000	1.01.2010 року 900000	Списано з балансу 1.01.2013 року

Задача 16.

Визначте первісну вартість, знос та залишкову вартість після переоцінки об'єкта основних засобів первісною вартістю 30000 грн, знос якого 20000 грн, а справедлива вартість на ту саму дату складає 15000 грн. Визначте суму дооцінки первісної, залишкової вартості та зносу.

Задача 17.

Первісна вартість персонального комп'ютера складає 7500 грн, його знос 3500 грн, а справедлива вартість на ту саму дату – 1000 грн. Визначте уцінену первісну вартість, суму зносу та залишкову вартість, а також суму уцінки первісної вартості, зносу, залишкової вартості.

Задача 18.

Підприємство придбало виробничий цех (будівлю з устаткуванням) вартістю 1500000 грн., у тому числі ПДВ 20 %. При проведенні оціночної експертизи встановлено, що справедлива вартість будівлі цеху 1080000 грн., устаткування – 620000 грн. Визначте первісну вартість будівлі та устаткування.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 15

Тема: Оборотний капітал

Мета заняття: Опанування методики оцінки вартості запасів при надходженні і вибутті; дослідження ефективності використання оборотних засобів.

План проведення заняття:

1. Загальна характеристика та нормування оборотного капіталу (оборотних коштів) підприємства.
2. Загальна характеристика оборотних засобів.
3. Ознайомлення з П(С)БО №9 «Запаси». Елементи оборотних засобів згідно П(С)БО. Первісна оцінка оборотних засобів.
4. Оцінка оборотних засобів при вибутті, методи оцінки. Нормування оборотних засобів: норми та нормативи.
5. Оцінка ефективності використання оборотних засобів: коефіцієнт оборотності, матеріаломісткість, тривалість одного обороту. Вивільнення оборотних засобів.

Ключові поняття: оборотні засоби підприємства, виробничі запаси, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів, готова продукція на складі підприємства, відвантажена продукція, структура оборотних засобів, коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаження, період обороту оборотних засобів, рентабельність оборотних засобів, нормування оборотних засобів, норми та нормативи виробничих запасів, оборотних засобів у незавершеному виробництві, у витратах майбутніх періодів, у готовій продукції на складі підприємства.

Література: [25, 28, 30, 42 - 47].

Питання для дискусії

1. Що таке «оборотні засоби підприємства»?
2. Які складові елементи засобів праці відносять до виробничих запасів?
3. У чому полягає суть нормування оборотних засобів?
4. Які методи нормування оборотних засобів ви знаєте?
5. Як розрахувати норму оборотних засобів підприємства?

6. Як розрахувати норматив оборотних засобів підприємства?
7. Які існують показники оборотності оборотних засобів?
8. Які існують показники ефективності використання оборотних засобів?
9. Як розрахувати коефіцієнт оборотності та період обороту оборотних засобів?
10. Що таке «рентабельність оборотних засобів»?
11. Перелічіть основні джерела формування оборотних засобів.
12. Що таке «стійкі пасиви» і що до них належить?
13. У чому полягає суть дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства?
14. Який склад оборотних активів підприємства згідно з бухгалтерським балансом?
15. Який склад активів підприємства згідно з бухгалтерським балансом?
16. Як використовують підприємства у своїй господарській діяльності запаси?
17. Що відносять до запасів?
18. У чому полягає відмінність між основними засобами, малоцінними необоротними матеріальними активами (МНМА) і запасами?
19. Як вирішуються на підприємстві питання ефективного використання запасів?
20. На яких етапах руху запасів розглядають їх оцінку?
21. Які шляхи надходження запасів на підприємство Вам відомі?
22. Як визначається первісна вартість запасів залежно від джерел надходження?
23. Який зміст методів оцінки запасів при їх вибутті?
24. Як оцінюються запаси на дату балансу?

Тестові завдання та задачі для перевірки знань

1. До складу оборотних засобів підприємства входять:
 - а) запаси матеріалів, запасних частин, палива, готової продукції на складі;
 - б) транспортні засоби;
 - в) оборотні виробничі фонди і фонди обігу; виробничі запаси, незавершене

виробництво, витрати майбутніх періодів;

г) інструмент.

2. До складу нормованих оборотних засобів включають:

а) кошти на поточному рахунку;

б) витрати майбутніх періодів;

в) відвантажену продукцію;

г) кошти в касі підприємства;

д) дебіторську заборгованість.

3. Які з перелічених елементів входять до складу ненормованих оборотних засобів:

а) запаси тари і палива;

б) витрати майбутніх періодів;

в) готова продукція на складі підприємства;

г) кошти;

д) машини і обладнання.

4. Незавершене виробництво – це:

а) незакінчена обробкою продукція на складі підприємства;

б) вартість продукції з незакінченою обробкою, яка знаходиться на обладнанні у цеху;

в) витрати майбутніх періодів;

г) незакінчена продукція: на робочому місці, у технічному контролі, транспортується;

д) продукція відвантажена.

5. Яка з наведених відповідей правильна:

а) незавершене виробництво входить до складу оборотних виробничих фондів;

б) незавершене виробництво входить до складу фондів обігу;

в) незавершене виробництво входить до складу засобів праці;

г) незавершене виробництво входить до складу оборотних засобів;

д) незавершене виробництво входить до складу основних фондів.

6. Структура оборотних засобів – це:

а) їх склад за елементами;

б) співвідношення між вартістю виробничих запасів і відвантаженою продукцією;

в) питома вага кожного елемента у загальному обсязі оборотних засобів у відсотках;

г) співвідношення між вартістю виробничих запасів і незавершеного виробництва;

д) усі відповіді вірні.

7. Оборотність засобів обчислюється:

а) тривалістю одного обороту в днях;

б) кількістю оборотів за звітний період;

в) величиною оборотних засобів, що припадають на одиницю реалізованої продукції;

г) усі відповіді вірні;

д) немає вірної відповіді.

8. Не нормується такий елемент оборотних засобів:

а) витрати майбутніх періодів;

б) виробничі запаси;

в) кошти на поточному рахунку;

г) незавершене виробництво;

д) готова продукція на складі підприємства.

Задача 1.

Для забезпечення виробництва і реалізації продукції необхідна певна сума оборотних засобів. Виробнича програма – 800 виробів за рік собівартість одного виробу – 160 грн. Коефіцієнт наростання витрат в незавершеному виробництві – 0,66. Витрати основних матеріалів на один виріб - 100 грн. за нормою запасу 25 днів. Витрати допоміжних матеріалів на річний випуск – 6500 грн. за нормою запасу 40 днів, палива – 3500 грн. та 30 днів, інших виробничих запасів – 9000 грн. та 60 днів. Витрати майбутніх періодів – 1000 грн. Норма запасу готової продукції

– 5 днів. Визначте нормативи оборотних засобів за елементами (виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція) та їх загальну суму.

Задача 2.

У 1 кварталі підприємство реалізувало продукції на 350 тис. грн., середньоквартальні залишки оборотних засобів склали 35 тис. грн. У 2 кварталі обсяг реалізації продукції збільшиться на 12 %, а час одного обороту оборотних засобів буде скорочено на 1 день.

Визначте:

- а) коефіцієнт оборотності оборотних засобів та час одного обороту в днях у 1 кварталі;
- б) коефіцієнт оборотності оборотних засобів та їх абсолютну величину в 2 кварталі;
- в) вивільнення оборотних засобів у результаті скорочення тривалості одного обороту оборотних засобів.

Задача 3.

У звітному році сума нормованих засобів на підприємстві склала 200 тис. грн. Тривалість одного обороту оборотних засобів – 40 днів. У наступному році обсяг продукції, що реалізується, збільшиться на 7 %. Визначте на скільки днів скоротиться час одного обороту за тією ж величиною нормованих оборотних засобів.

Задача 4.

Обчислити суму вивільнених оборотних засобів і величину прискорення їх оборотності у звітному році внаслідок скорочення тривалості виробничого циклу виробів на 20 %. Обсяг реалізованої продукції становив 2880 тис. грн., загальний

норматив оборотних засобів 240 тис. грн., питома вага часткового нормативу оборотних засобів у незавершеному виробництві у загальному нормативі 4 %.

Задача 5.

Визначте норматив оборотних засобів у незавершеному виробництві, якщо відомо, що виробнича собівартість виробу за плановою калькуляцією становить 190 грн., у тому числі витрати на сировину та матеріали – 120 грн., тривалість виробничого циклу – 5 дні, квартальний план випуску продукції – 3 тис. шт.

Задача 6.

Визначте норматив оборотних засобів у незавершеному виробництві, якщо протягом кварталу буде виготовлено 2500 виробів, собівартість кожного з яких 300 грн. Собівартість партії виробів – 54 400 грн. Тривалість виробничого циклу – 6 дні. Протягом виробничого циклу витрати розподілені таким чином: перший день – 25000 грн, другий день – 15000 грн, третій – 8000 грн, четвертий – 6400 грн.

Задача 7.

Операція	Сума запасів	ТЗВ
Залишок на початок місяця	60000	10000
Надійшло запасів за місяць	65000	10500
Вибуло запасів за місяць	90000	?
Залишок запасів на кінець місяця	?	?

Визначити суму транспортно-заготівельних витрат, що вибули разом з запасами та залишки запасів і ТЗВ на кінець місяця?

Задача 8.

Визначити ціну і суму вибуття запасів використовуючи метод ідентифікованої собівартості, середньозваженої собівартості та FIFO.

1. Метод ідентифікованої собівартості.

Дата проведення операції	Найменування товару	Кількість (штук)	Ціна (грн.)	Сума (грн.)
Залишок запасів на початок періоду 01.01.2014 р.	А	200	8	
Отримано запаси 10.01.2014 р.	Б	300	10	
Отримано запаси 12.01.2014 р.	В	250	20	
Вибули запаси 11.01.2104 р.	<u>А</u>	<u>50</u>		
Вибули запаси 18.01.2014 р.	<u>В</u>	<u>200</u>		
Залишок на кінець періоду				

2. Метод середньозваженої собівартості.

Дата проведення операції	Кількість (штук)	Ціна (грн.)	Сума (грн.)
Залишок запасів на початок періоду 01.01.2014 р.	200	10	
Отримано запаси 10.01.2014 р.	300	20	
Вибули запаси 11.01.2104 р.	<u>100</u>		
Залишок на кінець періоду			

3. Метод FIFO.

Дата проведення операції	Найменування товару	Кількість (штук)	Ціна (грн.)	Сума (грн.)
Залишок запасів на початок періоду 01.01.2014 р.	А	100	9	
Отримано запаси 10.01.2014 р.	Б	300	10	
Отримано запаси 12.01.2014 р.	В	150	20	
Отримано запаси 13.01.2014 р.	А	100	10	
Отримано запаси 14.01.2014 р.	В	100	25	
Вибули запаси 11.01.2104 р.	<u>А</u>	<u>150</u>		
Вибули запаси 18.01.2014 р.	<u>Б</u>	<u>250</u>		
Вибули запаси 19.01.2014	<u>В</u>	<u>200</u>		

Залишок на кінець періоду				

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 16, 17

Тема: Інвестиції

Мета заняття: Ознайомлення з особливостями реалізації інвестиційної діяльності та розрахунок показників ефективності інвестиційних проектів.

План проведення заняття:

1. Дослідження інвестиційної політики України.
2. Визначення джерел формування інвестицій.
3. Приклади залучення іноземних інвестицій.
4. Засвоєння показників оцінки ефективності інвестиційних проектів.

Ключові поняття: *інвестиційна діяльність, суб'єкт інвестиційної діяльності, інвестиційний проект, монопроект, мультипроект, мегапроект, інвестиційні ресурси, види інвестицій, джерела інвестицій, амортизаційний фонд, кредитування, економічний ефект, економічна ефективність, термін окупності, коефіцієнт ефективності, прибуток, рентабельність, зведені витрати, інтегральний дисконтований прибуток, поточний річний прибуток, сума дисконтного річного прибутку, середньорічна рентабельність, норма рентабельності, період повернення капіталу, поточний річний прибуток, ефективність проекту, ризик проекту, життєвий цикл проекту, чутливість проекту, сценарій розвитку проекту.*

Література: [5, 8, 15, 18, 21, 23, 25, 38, 42 - 47]

Питання для дискусії

1. Завдання державної інвестиційної політики.
2. Визначення та характерні ознаки інвестиційного проекту.
3. Оточення інвестиційного проекту та його учасники.
4. Поняття фінансового ринку та його складові.
5. Місце ринку цінних паперів в структурі фінансового ринку.
6. Характеристика боргових цінних паперів.
7. Характеристика дольових цінних паперів.

8. Характеристика похідних цінних паперів.
9. Внутрішні та зовнішні джерела інвестицій.
10. Фактор часу. Дисконтування.
11. Іноземні інвестиції в Україні та їх характеристика.
12. Основні фактори щодо залучення іноземних інвестицій в Україну.
13. Співробітництво України з МВФ, Світовим банком, ЄБРР.
14. Ефективність інвестицій, сутність, напрями.
15. Критерії економічної ефективності капіталовкладень.
16. Абсолютна та порівняльна економічна ефективність.

Тестові завдання та задачі для перевірки знань

1. Згідно з чинним законодавством, поняття інвестицій визначається як:

- а) сукупність грошових потоків підприємства, яка використовується ним для одержання прибутку;
- б) грошовий вираз матеріальних і нематеріальних активів підприємства;
- в) вкладення коштів у відтворення основних засобів;
- г) сукупність усіх видів майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкт підприємницької діяльності з метою створення прибутку або досягнення соціального ефекту;
- д) різноманітні фінансові інструменти.

2. Інвестиційний проект – це:

- а) визначений перелік документів і рекомендацій, необхідних для реалізації інвестиційної пропозиції;
- б) сукупність заходів, які передбачають певні вкладення капіталу з метою отримання прибутку або соціального ефекту;
- в) сукупність різних видів діяльності, спрямованих на реалізацію інвестиційної стратегії;
- г) сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб та держави, направлених на довгострокове вкладення капіталу в будь-яке підприємство з метою

отримання прибутку;

д) інвестиційна стратегія компанії, спрямована на розширення чи зміну інвестиційної діяльності.

3. Якщо капітал використовується для інвестування у спеціальні цільові банківські вклади, придбання акцій, облігацій та інших цінних паперів, то такі інвестиції називаються:

- а) прямими;
- б) реальними;
- в) виробничими;
- г) непрямими;
- д) фінансовими.

4. Виберіть серед перелічених напрямки реального інвестування:

- а) відкриття підприємством депозитного рахунку в комерційному банку;
- б) спорудження нового адміністративного корпусу підприємства;
- в) придбання ліцензій на виготовлення нового виду продукції;
- г) придбання верстатів з числовим програмним управлінням для заміни існуючого обладнання основного цеху;
- д) заміна системи теплопостачання дитячого комбінату підприємства;
- е) придбання акцій підприємства-конкурента, яке перебуває в стані кризи.

5. Фінансові інвестиції – це:

- а) вкладення коштів в активи грошового ринку (кредити, депозити, короткострокові фінансові інструменти) та ринку капіталів (акції, облігації, похідні фінансові інструменти);
- б) вкладення коштів у різні фінансові інструменти: цінні папери, депозити, спеціальні банківські вклади;
- в) вкладення в реальні (невиробничі) активи, такі, як дорогоцінні метали, предмети мистецтва, антикваріат тощо;
- г) вкладення коштів у наукові дослідження;
- д) вкладення в нематеріальні активи, які забезпечують розвиток науково-технічного прогресу.

6. Валові інвестиції – це:

- а) інвестиції з невизначеним терміном вкладення, наприклад, акції підприємств, нерухомість, антикваріат;
- б) вкладення коштів через опосередкованих осіб: інвестиційних та інших фінансових посередників;
- в) загальний обсяг інвестованих засобів, які направлені на відтворення і нове будівництво;
- г) вкладення коштів у наукові дослідження;
- д) вкладення у творчий потенціал суспільства, об'єкти інтелектуальної власності, які впливають з авторського права.

7. Чисті інвестиції (капіталовкладення) підприємства – це:

- а) загальний обсяг інвестованих засобів в певному періоді, які направлені на відтворення: нове будівництво, реконструкцію та розширення, технічне переобладнання, підтримку діючих потужностей;
- б) сума валових інвестицій, зменшена на суму амортизаційних відрахувань в певному періоді;
- в) інвестиції з безпосередньою участю інвестора у виборі об'єктів фінансування;
- г) вкладення капіталу у різні фінансові інструменти: цінні папери, депозити, паї тощо;
- д) вкладення коштів у наукові дослідження.

8. Прямі інвестиції – це:

- а) загальний обсяг інвестованих засобів в певному періоді;
- б) вкладення коштів через опосередкованих осіб: інвестиційних та інших фінансових посередників;
- в) вкладення коштів у різні фінансові інструменти;
- г) інвестиції з безпосередньою участю інвестора у виборі об'єктів інвестування та вкладення коштів з метою одержання доходу, участі в управлінні виробництвом;
- д) інновації, в більшій частині за своїм змістом.

9. Портфельні інвестиції – це:

- а) вкладення коштів у реальні активи, як матеріальні, так і нематеріальні;
- б) вкладення коштів у виробничі фонди (основні та оборотні);
- в) вкладення коштів через опосередкованих осіб: інвестиційних та інших фінансових посередників;
- г) вкладення коштів у наукові дослідження;
- д) вкладення коштів в активи грошового ринку та ринку капіталів.

Задача 1.

Підприємство інвестує кошти на придбання нового устаткування вартістю 9 тис. грн., амортизація здійснюється за прямолінійним методом протягом усього строку служби устаткування. Строк його експлуатації 3 роки. Ліквідаційна вартість дорівнює нулю.

Для придбання устаткування планується придбати довгостроковий кредит, рівний вартості устаткування, під 12% річних на 3 роки.

Передбачається:

- - обсяг реалізації у перший рік 14 тис. грн. і буде щорічно збільшуватися на 30%;
- - матеріальні витрати, витрати на оплату праці (з відрахуваннями), та інші операційні витрати у перший рік складуть 9 тис. грн. і будуть щорічно збільшуватися на 20%;
- - повернення основної суми здійснюється рівномірно, починаючи з першого року;
- - нарахування відсотків здійснюється за простими відсотками на залишок основної суми кредиту.

Податок на прибуток 18 %.

Визначте доцільність проекту збільшення продуктивності підприємства. Розрахуйте показники ефективності проекту: чистий приведений (дисконтований) дохід, період окупності, індекс прибутковості та внутрішню норму доходності (прибутковості).

Грошовий потік формується за рахунок сум чистого прибутку та амортизаційних відрахувань. Результати розрахунків розмістіть у таблиці.

Розрахунок сплати відсотків по кредиту

Борг на початок року	Виплата відсотків	Виплата основної суми	Борг на кінець року

Розрахунки показників ефективності проекту

№ з/п	Показники	Значення по роках		
		1	2	3
1	Виручка від реалізації продукції, грн.			
2	Матеріальні витрати, витрати на оплату праці (з відрахуваннями), та інші операційні витрати, грн.			
3	Амортизація обладнання, грн.			
4	Фінансовий результат від операційної діяльності, грн.			
5	Відсотки по кредиту, грн.			
6	Усього витрат, грн.			
7	Прибуток до оподаткування, грн.			
8	Податок на прибуток, грн.			
9	Чистий прибуток, грн.			
10	Грошовий потік, грн.			
11	Дисконтний множник			
12	Дисконтований грошовий потік, грн.			
13	Чистий приведений дохід, грн.			
14	Період окупності, роках			
15	Індекс доходності			

Задача 2.

Підприємство розглядає питання стосовно придбання нового устаткування первісною вартістю 220 тис. грн. (ліквідаційна вартість відсутня), строком експлуатації 10 років. Це дасть змогу зекономити 50 тис. грошових витрат на рік. Амортизація пряmolінійна. Мінімальна прибутковість інвестицій 16%.

Визначити чисту теперішню вартість, термін окупності, облікову норму прибутковості на базі а) чистих початкових інвестицій; б) середніх інвестицій.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 18, 19

Тема: Інноваційна діяльність

Мета заняття: Опанування напрямків реалізації інноваційної політики на підприємствах та оцінка ефективності інноваційної діяльності.

План проведення заняття:

1. Дефініції «інновація» та «інноваційна діяльність».
2. Характеристика інноваційної діяльності.
3. Аналіз інноваційної активності підприємства.
4. Економічна ефективність інноваційної діяльності на підприємстві.

Ключові поняття: *інновації, нововведення, новація, інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційна діяльність у сфері господарювання, об'єкт інноваційної діяльності, суб'єкт інноваційної діяльності, життєвий цикл інновації, інноваційний проект, мегапроекти, мультипроекти, монопроекти, інноваційний ризик, показники інноваційної активності, економічна ефективність, капіталовкладення, експлуатаційні витрати, прибуток, грошові потоки, критерії економічної ефективності, абсолютна ефективність, порівняльна ефективність.*

Література: [24, 42 - 47]

Питання для дискусії

1. Що таке інновація? Хто вперше ввів це поняття?
2. Які принципові відмінності між інновацією та нововведенням?
3. Як здійснюється процес перетворення нововведення в інновацію?
4. Охарактеризуйте методи створення нового продукту.
5. Які переваги матиме підприємство, що активізує інноваційну діяльність?
6. Охарактеризуйте групи підприємств за ступенем участі у створенні інновації.
7. Якими принципами керується інноваційно-активне підприємство?
8. Дайте характеристику проблемам, які виникають при здійсненні інноваційної діяльності.
9. Що таке інноваційний процес?

10. Перерахуйте показники ефективності інноваційної діяльності.
11. Охарактеризуйте етапи, що визначають економічний ефект нововведень.
12. Як оцінюється соціальний ефект інноваційної діяльності?
13. Зазначте доцільність розрахунку показників ефективності інноваційної діяльності.
14. Охарактеризуйте стадії інноваційного процесу.
15. Дайте характеристику учасникам реалізації задуму інноваційного проекту.
16. Як можна розрахувати економічний ефект інноваційної діяльності?

Тести та завдання для перевірки знань

1. Поняття «інновація» вперше запропонував:
 - а) А. Робертсон;
 - б) А. Сміт;
 - в) Й. Шумпетер;
 - г) В. Джевонс.
2. Товар є новим, якщо:
 - а) його так оцінює ринок;
 - б) виробник використовує сучасну технологію його виготовлення;
 - в) виробник по-новому рекламує товар;
 - г) значно збільшився попит;
3. Діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок, що зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг – це:
 - а) інноваційний процес;
 - б) інновація;
 - в) інноваційна діяльність;
 - г) інноваційний проект;
4. Перевагою методу придбання нових технологій є:
 - а) створення нової технології;
 - б) лідерство на ринку;

- в) збільшення частки ринку;
 - г) зменшення витрат на НДДКР.
5. Що не є причинами стримування розвитку інноваційної діяльності?
- а) наявність значних інвестицій;
 - б) високі кредитні ставки;
 - в) неналежний ступінь розвитку інфраструктури регіону;
 - г) наявність висококваліфікованих кадрів.
6. Проблемами при здійсненні інноваційної діяльності є:
- а) зростаючий попит на товар;
 - б) непередбачені технічні проблеми;
 - в) широкий асортимент товару;
 - г) зменшення ціни на товар.
7. Вихідним моментом процесу інноваційного підприємництва є:
- а) визначення витрат (інвестицій) на розробку і впровадження інновації;
 - б) збір інформації для розроблення ідей;
 - в) розроблення стратегії маркетингу;
 - г) підготовка проекту;
 - д) встановлення ціни на продукт.
8. Інноваційний процес починається зі стадії:
- а) розробки макету товару;
 - б) підготовки проекту;
 - в) пошуку технологій;
 - г) прикладних досліджень.
9. Найважливішими фінансово-економічними показниками інноваційного проекту є:
- а) очікувана інфляція;
 - б) вартість продукції;
 - в) обсяги інвестицій;
 - г) державні пільги.
10. Що не належить до показників екологічного ефекту?

- а) економічність продукції;
- б) естетичність виробу;
- в) ергономічність виробництва;
- г) податкові штрафи.

Завдання 1.

Дайте характеристику груп підприємств за ступенем участі у створенні інновацій.

Групи підприємств за ступенем участі у створенні інновації	Характеристика	Приклади підприємств даної групи
1. Підприємства або установи діяльність яких спрямована на створення та подальше поширення інновацій у вигляді технології.		
2. Підприємства або установи діяльність яких спрямована на впровадження інновацій у власну виробничу діяльність та подальше поширення інноваційної продукції в ринковому середовищі.		
3. Підприємства або установи, які самостійно розробляють та впроваджують інноваційні технології в рамках єдиного виробничого циклу.		

Завдання 2.

Охарактеризуйте проблеми які можуть виникнути при здійсненні інноваційної діяльності на підприємстві та запропонуйте можливі шляхи їх вирішення.

Завдання 3.

Дайте характеристику джерелам фінансування інновацій.

Фінансові ресурси	Тип ресурсів	Джерело фінансування
-------------------	--------------	----------------------

Державні	Власні	
	Залучені	
	Позичкові	
Підприємства	Власні	
	Залучені	
	Позичкові	

Завдання 4.

Зобразіть та охарактеризуйте основні етапи життєвого циклу інновацій.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 20

Тема: Техніко-технологічна база підприємства (ТТБ) та виробнича потужність

Мета заняття: Ознайомлення з особливостями формування техніко-технологічної бази та виробничої потужності підприємства.

План проведення заняття:

1. Порядок формування техніко-технологічної бази підприємства.
2. Розрахунок виробничої потужності підприємства.
3. Економічна суть формування виробничої потужності.
4. Визначення величини виробничої потужності бази виробництва.

Ключові поняття: *техніко-технологічна база виробництва підприємств, науково-технічна діяльність, технічний рівень виробництва, науково-технічний прогрес, виробнича потужність підприємства, проектно-технологічна підготовка виробництва, лізинг.*

Література: [42 – 47]

Питання для дискусії

1. Що таке науково-технічний прогрес (НТП)?
2. Назвіть складові науково-технічного потенціалу підприємства.

3. Яка роль НТП для розвитку підприємства?
4. Який взаємозв'язок основних напрямків розвитку НТП?
5. Назвіть розділи плану підвищення технічного рівня та покращення організації виробництва підприємства.
6. Назвіть загальні характеристики ТТБ підприємства.
7. Порівняльна характеристика традиційного та інноваційного типів виробництва?
8. Складові системи організаційно-економічного управління технічним розвитком підприємства.
9. Як оцінити виробничу потужність підприємства?
10. Назвіть показники використання виробничої потужності.
11. Яка роль лізингу у формуванні технічної бази виробництва?
12. Назвіть основні права та обов'язки лізингодавця та лізингоодержувача.

Тестові завдання та задачі для перевірки знань

1. Виробнича потужність підприємства – це:
 - а) перелік всіх асортиментних позицій продукції підприємства;
 - б) продуктивність всього обладнання підприємства;
 - в) пропускна здатність основних виробничих цехів;
 - г) максимальний обсяг продукції, що виготовлений основними цехами;
 - д) максимально реальні можливості випуску продукції необхідної якості в номенклатурі і асортименті плану за певний проміжок часу (зміну, добу, місяць, рік) при оптимальному використанні обладнання і реалізації намічених заходів щодо вдосконалення техніки, технології, організації виробництва і праці на підприємстві;
 - е) максимально можливий обсяг випуску продукції протягом встановленого проміжку часу за певних організаційно-технічних умов.
2. На виробничу потужність підприємства впливають такі чинники:
 - а) кількість встановленого обладнання;
 - б) форма власності підприємства;

- в) режим роботи обладнання підприємства;
- г) вікова структура персоналу;
- д) продуктивність токарного парку підприємства;
- е) структура основних фондів;
- є) кваліфікація робітників;
- ж) територіальне розміщення підприємства;
- з) строк служби обладнання.

3. Вихідна виробнича потужність визначається як:

- а) виробнича потужність на кінець розрахункового періоду;
- б) виробнича потужність, яка забезпечувалась ліквідовуваними основними фондами;
- в) виробнича потужність, що є базою для обчислення темпів росту обсягу випуску продукції підприємства;
- г) виробнича потужність, яку приймають для розрахунку виробничої програми;
- д) виробнича потужність на початок розрахункового періоду.

Задача 1.

На ділянці працюють 30 верстатів. Продуктивність одиниці обладнання – 15 виробів/год. Унаслідок організаційно-технічних заходів (поліпшення рівня використання робочого часу, якості первісної сировини) продуктивність у звітному періоді зросте на 15 %. Режим роботи підприємства – 1,5 зміни. Тривалість зміни – 7 годин. Коефіцієнт використання робочого часу – 0,92. У прогностичному періоді 260 робочих днів. Коефіцієнт використання потужності – 0,87. Визначити прогностичну виробничу потужність та очікуваний розмір випуску продукції.

Задача 2.

Визначити виробничу потужність дільниці з виготовлення деталей. Норми часу на виготовлення комплекту деталей такі: А – 30 хв., Б – 15 хв., В – 20 хв. Дільниця має 12 верстатів, режим роботи – двозмінний, тривалість зміни – 8 год., усього в році – 254 робочих дні.

Задача 3.

Корисна площа складальної дільниці становить 300 м^2 . Ширина виробу дорівнює 1,5 м, довжина – 2 м, робоча зона для складання одного виробу становить 40% від загальної площі виробу. Тривалість циклу складання одного виробу дорівнює $t_{\text{цикл}}$ днів. Річний фонд робочого часу складальної дільниці становить 240 днів/рік. Визначити виробничу потужність дільниці, користуючись даними таблиці (по варіантах).

Варіанти даних для розрахунку завдання

Варіант	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
$t_{\text{цикл}}$	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Ширина виробу	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Довжина виробу	2	3	4	5	2	3	4	2	3	4	2	3	4	2	3
Варіант	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
$t_{\text{цикл}}$	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6
Ширина виробу	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Довжина виробу	4	2	3	4	2	3	4	2	3	4	2	3	4	2	3

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 21

Тема: Обґрунтування виробничої програми підприємства

Мета заняття: опанування методики обґрунтування виробничої програми підприємства.

План проведення заняття:

1. Виробнича програма підприємства – формування, планування та виконання.
2. Ресурсне та фінансове забезпечення виробничої програми підприємства.

3. Зміст і порядок розроблення виробничої програми підрозділів підприємства.

Ключові поняття: *виробнича програма, попит, маркетингові дослідження, асортимент, номенклатура продукції, виробнича потужність, рівневе прогнозування, планове рішення, ситуаційний план, лінійне програмування, диверсифікація продуктів і ринків.*

Література: [42, 43, 47]

Питання для дискусії

1. Що таке «виробнича програма»?
2. Які існують вимірники обсягу продукції?
3. Які особливості формування виробничої програми в ринкових умовах?
4. Що таке «номенклатура і асортимент продукції»?
5. В чому суть оптимізації виробничої програми?
6. Сформулюйте особливості формування виробничої програми.
7. Наведіть основні завдання виробничої програми.
8. В чому полягає основна мета формування виробничої програми?
9. Які етапи обґрунтування виробничої програми?
10. Що таке «попит на продукцію»?
11. Сформулюйте закон попиту.
12. Сформулюйте закон пропозиції.
13. Визначити фактори, які впливають на обсяг попиту на товар.
14. Що таке «асортимент продукції»?
15. В чому полягають особливості маркетингового дослідження?
16. Наведіть види маркетингових досліджень.
17. Яка послідовність проведення маркетингового дослідження?
18. Що таке «виробнича потужність підприємства»?
19. Що таке «вхідна потужність підприємства»?
20. Що таке «вихідна потужність підприємства»?
21. Що таке «середньорічна потужність»?
22. Що таке «резервна виробнича потужність»?

23. Що таке «пропускна здатність підприємства»?
24. Яке визначення коефіцієнта використання виробничої потужності?
25. Навести методи формування виробничої програми.
26. Що таке «рівневе прогнозування»?
27. У чому сутність методу послідовного прийняття планових рішень?
28. Назвіть етапи процесу ухвалення і реалізації рішення.

Тести і завдання для перевірки знань

1. У планових розрахунках для обґрунтування виробничої програми виробничою потужністю використовується такий вид потужності:
 - а) вхідна;
 - б) резервна;
 - в) поточна;
 - г) середньорічна.
2. Назвіть існуючі види потужності підприємства:
 - а) проектна;
 - б) оперативна;
 - в) поточна;
 - г) резервна.
3. Ефективність виробництва забезпечується за рахунок:
 - а) оптимізації витрат на виробництво;
 - б) мінімізації витрат на виробництво;
 - в) максимізації витрат на виробництво;
 - г) правильні всі відповіді.
4. Яка з відповідей правильна:
 - а) виробнича програма має відповідати виробничій потужності;
 - б) виробнича програма може перевищувати виробничу потужність;
 - в) виробнича програма може бути меншою, ніж виробнича потужність.
5. Виробнича програма обґрунтовується:
 - а) виробничою потужністю;
 - б) обсягом капітальних вкладень;

- в) матеріальними ресурсами;
- г) трудовими ресурсами.

Завдання 1.

Охарактеризуйте етапи обґрунтування виробничої програми та аналізу її виконання.

Завдання 2.

Охарактеризуйте фактори впливу на обсяг попиту на товар.

Фактор	Характеристика
Ціна товару	
Якість товару	
Упаковка	
Сервісне обслуговування	
Вибір каналів розподілу	
Місцезнаходження підприємства	
Діяльність продавців і торгових агентів	

Завдання 3.

Розкрийте алгоритм проведення маркетингового дослідження на підприємстві.

Завдання 4.

Охарактеризуйте методи формування виробничої програми підприємства.

Завдання 5

Здійснити аналіз виробничої програми добровільно обраного підприємства та на основі проведеного дослідження зробити ґрунтовні висновки щодо її переваг і недоліків та надати рекомендації щодо її удосконалення.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 22

Тема: Матеріально-технічне забезпечення та виробнича логістика

Мета заняття: ознайомлення з процесом матеріально-технічного забезпечення підприємства та виробничою логістикою.

План проведення заняття:

1. Матеріально-технічне забезпечення виробництва.
2. Лізинг і виробнича логістика підприємства.

Ключові поняття: *матеріально-технічне забезпечення, норми витрат, договори постачання, операційні витрати, запаси підприємства, види запасів, керування запасами, матеріально-технічне постачання, форми матеріально-технічного постачання, виробнича логістика, матеріальні потоки, ритмічність поставок.*

Література: [42, 43, 47]

Питання для дискусії

1. Які проблеми вирішує матеріально-технічне забезпечення?
2. Які інформаційні зв'язки існують між відділом матеріально-технічного забезпечення та іншими підрозділами підприємства?
3. Які особливості нормування потреб підприємства в різних видах сировини та матеріалів?
4. Які існують форми забезпечення підприємства та його підрозділів?
5. У чому полягає основне завдання й сутність логістики?
6. Історія виникнення та розвитку логістики.
7. Що є об'єктом дослідження логістики?

8. Назвіть показники ефективності рівня організації матеріально-технічного забезпечення підприємства?
9. Які форми матеріально-технічного забезпечення Ви знаєте?
10. Від чого залежить вибір форми матеріально-технічного забезпечення?
11. Які види виробничих запасів Вам відомі?
12. У чому полягає задача керування запасами?
13. Дати ознаки і особливості статичних детермінованих систем матеріально-технічного постачання без дефіциту і з дефіцитом.
14. Місце та роль контролю за виробничими запасами на підприємстві.
15. Класифікуйте види матеріально-технічних запасів підприємства.
16. Назвіть показники оцінки рівня матеріально-технічних запасів підприємства.

Тести, завдання та задачі для перевірки знань

1. Найбільш точно характеризує логістику таке визначення:
 - а) організація перевезень;
 - б) матеріально-технічне постачання;
 - в) управління матеріальними і супутніми їм потоками;
 - г) підприємницька діяльність.
2. Основна частина виробничих і товарних запасів, які призначені для забезпечення безперервності процесу виробництва і збуту між двома черговими постачаннями – це:
 - а) поточні запаси;
 - б) страхові запаси;
 - в) підготовчі запаси;
 - г) сезонні запаси.
3. Запаси, призначені для безперервного постачання споживачеві за непередбачених обставин – це:
 - а) підготовчі запаси;
 - б) страхові запаси;
 - в) запаси просування;

- г) сезонні запаси.
4. До категорії «виробничий запас» належать:
- а) товари на шляху від постачальника до споживача;
 - б) товари на складах оптових баз;
 - в) товари на складах сировини підприємств промисловості;
 - г) товари на складах готової продукції підприємств-виробників.
5. До категорії «товарний запас» належать:
- а) запаси на складі сировини взуттєвої фабрики;
 - б) металопрокат на складі готової продукції металургійного комбінату;
 - в) запаси борошна на складах хлібозаводу;
 - г) запаси сировини на складі підприємства.

Завдання 1.

Охарактеризуйте підходи до управління матеріальними потоками в рамках виробничих логістичних систем:

«Системи штовхання» (push systems)	
«Системи тягнення» (pull systems):	
KANBAN («точно у визначений час»)	
OPT (optimized production technology)	
LP (lean production, або «мізерне виробництво»)	

Завдання 2.

Дослідити сучасний світовий досвід автоматизованих логістичних систем.

Задача 1.

Потреба складального виробництва у підшипниках становить 60000 шт. на рік (365 днів). Замовлення однієї партії, її отримання та підготовка для використання становить 1000 грн., вартість зберігання підшипників становить 25 коп/день. Визначити періодичність поставок і оптимальний розмір партії підшипників.

Задача 2.

Цех з виготовлення запасних частин для велосипедів уклав угоду на рік щодо постачання запчастин у майстерні міста. Загальний обсяг постачання 100000 деталей. Витрати на оформлення і доставку однієї партії 2500 грн., витрати на зберігання однієї деталі 5грн./міс. Визначити періодичність поставок і оптимальний розмір партії деталей.

Задача 3.

Фармацевтичний склад цілодобово забезпечує чергові аптеки міста ліками. За добу поставляється 20 тис. упаковок. Якою повинна бути оптимальна величина партії ліків, що завозяться на склад, якщо витрати на її доставку складають 500 грн., а на зберігання однієї упаковки на складі з урахуванням особливих умов зберігання – 50 коп. за годину?

Задача 4.

Визначте оптимальний розмір партії поставки металу на підприємство, якщо протягом року на виробництво продукції витрачається 500 т металу. Витрати, пов'язані з розміщенням замовлення (транспортно-заготівельні витрати), - 200 грн. Середні витрати, пов'язані зі збереженням 1 т металу, - 50 грн.

Задача 5.

Річна потреба підприємства у сировині становить 1800 тис. грн.; ціна однієї тонни сировини – 500 грн., середні річні витрати на зберігання одиниці матеріальних ресурсів – 35 грн., середня вартість розміщення одного замовлення – 45 грн. Визначте оптимальний обсяг замовлення сировини, кількість замовлень

протягом року, період між черговими поставками, середній розмір поточного запасу та витрати підприємства, пов'язані з його зберіганням та розміщенням замовлень на поставку сировини в цілому.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 23

Тема: Організація операційної діяльності

Мета заняття: вивчення основ операційної діяльності підприємства.

План проведення заняття:

1. Структура та принципи організації виробництва.
2. Організація операційної діяльності.
3. Організаційні типи виробництва.
4. Організація виробничого процесу в часі.

Ключові поняття: *процес виробництва, тип виробництва, виробничий процес, предмети і засоби праці, технологічні процеси і операції, класифікація виробничих процесів, організація виробничого процесу, спеціалізація виробничих ланок.*

Література: [42, 43, 47]

Питання для дискусії

1. Що таке виробництво?
2. Розкрийте сутність поняття «виробничі процеси».
3. Наведіть приклад виробничих процесів, спрямованих на зміну розмірів і форм предметів праці.
4. Назвіть основні елементи виробничого процесу.
5. Яка основна мета організації виробничого процесу?
6. Дайте визначення поняття «організація виробництва».
7. За якими класифікаційними ознаками поділяють виробничі процеси?
8. Чим відрізняється основний процес виробництва від допоміжного?
9. В чому полягає сутність технологічного процесу?
10. Розкрийте сутність поняття «технологічна операція».
11. Наведіть приклади технологічних операцій.

12. Назвіть основні стадії виробничого процесу.
13. Назвіть принципи раціональної організації виробничих процесів.
14. Визначте передумову для дотримання принципу спеціалізації.
15. Визначте сутність принципу пропорційності роботи виробничих ланок.
16. Що означає принцип паралельності роботи виробничих ланок?
17. Як розуміти принцип ритмічності роботи виробничих ланок?
18. Наведіть приклад дотримання та недотримання принципів пропорційності і ритмічності в виробництві.
19. Розкрийте сутність поняття «тип виробництва».
20. Дайте визначення типів виробництва.
21. Якими ознаками характеризується тип виробництва?
22. Поясніть відмінності між дрібносерійним і одиничним виробництвом.
23. Назвіть найважливіші особливості масового виробництва.
24. Що таке спеціалізація виробничого процесу?
25. Назвіть основні види спеціалізації виробничих ланок.
26. З чим пов'язане удосконалення спеціалізації виробничих ланок підприємства?
27. В чому сутність спеціалізації виробничого (технологічного) процесу?
28. Назвіть основні чинники, які впливають на різноманітність операцій в технологічному (виробничому) процесі.
29. Яким показником характеризується рівень спеціалізації процесу?
30. Назвіть існуючі на підприємствах основні види спеціалізації виробничих ланок.
31. Охарактеризуйте особливості предметної спеціалізації ланок.
32. Охарактеризуйте особливості технологічної спеціалізації ланок.
33. Охарактеризуйте особливості змішаної предметно-технологічної спеціалізації ланок.

Тести і завдання для перевірки знань

Завдання 1.

Охарактеризуйте принципи організації виробничих процесів на підприємстві.

Принцип	Характеристика
Спеціалізація	
Пропорційність	
Паралельність	
Ритмічність	
Прямотоковість	
Потоковість	
Безперервність	
Принцип найменш зусиль	
Автоматичність	
Нормалізація	
Уніфікація	

Завдання 2.

Проведіть аналіз типів виробництва за наступними критеріями:

Критерій	Одиничне	Серійне	Масове
Номенклатура виробів			
Повторюваність випуску			
Обладнання, що застосовується			
Розташування обладнання			
Розробка технологічних процесів			
Інструмент, що застосовується			
Закріплення деталей і операцій за верстатами			
Кваліфікація робітників (середній розряд P_{cp})			
Взаємозамінюємість			
Собівартість одиниці продукції			

Завдання 3.

Охарактеризуйте види спеціалізації виробничих ланок.

Вид спеціалізації	Характеристика
Технологічна	
Предметна	
Змішана	

Завдання 4.

Розв'язати тестові завдання наведені після Теми 18. в конспекті лекцій з дисципліни Економіка підприємства.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 24

Тема: Забезпечення конкурентоспроможності продукції

Мета заняття: вивчення основ формування конкурентоспроможності продукції.

План проведення заняття:

1. Якість і конкурентоспроможність продукції.
2. Система забезпечення конкурентоспроможності продукції.
3. Інструменти управління якістю.
4. Стандартизація і сертифікація продукції.
5. Державний нагляд за якістю та внутрішньовиробничий технічний контроль.

Ключові поняття: конкурентоспроможність, якість, стандартизація, сертифікація, закон конкуренції, ефективність виробництва, чинники конкурентоспроможності,и забезпечення конкурентоспроможності, методи оцінки конкурентоспроможності, управління конкурентоспроможністю.

Література: [42, 43, 47]

Питання для дискусії

1. Чим відрізняються поняття «конкурентоспроможність продукції» та «конкурентоспроможність підприємства»?
2. В чому полягає закон конкуренції?

3. Які чинники визначають рівень конкурентоспроможності фірми?
4. Якими є ключові аспекти забезпечення конкурентоспроможності?
5. Які етапи охоплює загальний порядок дослідження, оцінки та, в цілому, управління конкурентоспроможністю підприємства?
6. Яким чином класифікуються методи оцінки конкурентоспроможності підприємства за формою представлення результатів оцінки?
7. Які методи входять до групи комплексних методів оцінки конкурентоспроможності підприємства? Які є переваги та недоліки кожного з них?
8. У чому полягає мета та що є об'єктом управління конкурентоспроможністю підприємства?
9. Які фізичні та юридичні особи можуть виступати суб'єктами управління конкурентоспроможністю підприємства?
10. Реалізацію яких управлінських функцій передбачає управління конкурентоспроможністю підприємства?

Тести, завдання та задачі для перевірки знань

1. Конкурентоспроможність підприємства – це:
 - а) потенційна або реалізована здатність економічного суб'єкта до ефективного довготривалого функціонування у релевантному зовнішньому середовищі, що ґрунтується на конкурентних перевагах підприємства; визначає здатність підприємства витримувати конкуренцію на певному ринку; відображає позицію даного підприємства відносно конкурентів;
 - б) певний аспект менеджменту підприємства, спрямованого на формування, розвиток та реалізацію конкурентних переваг та забезпечення життєздатності підприємства як суб'єкта економічної конкуренції.
2. Які ознаки притаманні конкурентоспроможності підприємства?
 - а) динамічність;
 - б) стабільність;
 - в) релевантність;
 - г) незалежність.

3. Мета управління конкурентоспроможністю підприємства полягає у:
- а) знищенні усіх реальних та потенційних ринкових суперників;
 - б) забезпеченні прибутковості діяльності підприємства за будь-яких змін у його внутрішньому середовищі;
 - в) забезпеченні життєздатності та сталого функціонування підприємства за будь-яких економічних, політичних, соціальних та інших змін у його зовнішньому середовищі.
4. Об'єктом управління конкурентоспроможністю підприємства є:
- а) рівень конкурентоспроможності, необхідний і достатній для забезпечення життєздатності підприємства як суб'єкта економічної конкуренції;
 - б) певне коло осіб, що реалізують мету управління конкурентоспроможністю.
5. Суб'єктом управління конкурентоспроможністю підприємства є:
- а) рівень конкурентоспроможності, необхідний і достатній для забезпечення життєздатності підприємства як суб'єкта економічної конкуренції
 - б) певне коло осіб, що реалізують мету управління конкурентоспроможністю.
6. Які показники характеризують конкурентоспроможність підприємства?
- а) фінансовий стан підприємства;
 - б) імідж підприємства;
 - в) ефективність збуту та просування товарів;
 - г) конкурентоспроможність продукції;
 - д) всі відповіді правильні.
7. В якому з методів оцінки конкурентоспроможності широко використовують експертні оцінки?
- а) в методі бенчмаркінга;
 - б) в оцінці конкурентоспроможності на основі розрахунку ринкової частки;
 - в) в інтегральному методі;
 - г) вірної відповіді немає.

Завдання 1.

Назвати функції та завдання вітчизняних та міжнародних організацій, що займаються сертифікацією і стандартизацією продукції підприємств.

Задача 1.

В результаті проведених заходів підвищилася надійність і технічний рівень продукції, але при цьому вартість машини зросла із 25 до 28 тис. грн., а строк служби з 8 до 10 років. Визначити загальну економію за рахунок підвищення якості машини.

Задача 2.

У звітному році підприємство виготовило 300 виробів X, із них 62% вищої категорії якості. Планом передбачено збільшити випуск цієї продукції до 100% у загальному обсязі виробництва виробів X. Ціна виробів першої категорії 3100 грн., вищої категорії 3600 грн. Визначити суму прибутку за рахунок додаткової реалізації продукції X вищої категорії якості.

Задача 3.

Завод побутової техніки освоїв випуск нових пилососів підвищеної якості. Вихідні дані наведені в таблиці. Визначити річний ефект від освоєння нової моделі пилососів.

Показники	Модель	
	Існуюча	Нова
Річний обсяг випуску пилососів, тис. шт.	1000	1000
Собівартість машини, грн.	325	375
Гуртова ціна продукції, грн.	400	465
Додаткові капіталовкладення на реконструкцію, млн грн.	-	6,5

Задача 4.

В результаті здійснення іноземних інвестицій і використання комплектуючих провідних фірм світу підприємству вдалося значно поліпшити якість побутового холодильника: збільшився корисний об'єм морозильної камери, поліпшився температурний режим, знизилось споживання електроенергії тощо. Вага, габарити і строк служби холодильника залишилися незмінними.

Обчислити: річний економічний ефект від виробництва холодильників підвищеної якості; річну економію у споживача на поточних витратах; строк окупності додаткових капітальних витрат у споживача $E_n = 0,15$.

Показники	Модель	
	Існуюча	Нова
Річний випуск виробів, тис. шт.	200	200
Питомі додаткові капіталовкладення, пов'язані з поліпшенням якості виробів, тис. грн.	—	800
Роздрібна ціна виробу, грн.	500	680
Потужність компресора, кВт	0,2	0,22
Час роботи холодильника на рік, год.	4760	3100
Ціна 1 кВт. год. електроенергії, грн.	0,17	0,17

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 25, 26

Тема: Витрати підприємства.

Мета заняття: опанування особливостей формування витрат підприємства та калькуляція різних видів собівартості продукції.

План проведення заняття:

1. Загальна характеристика витрат виробництва та їх класифікація.
2. Собівартість виробництва та реалізації продукції.

Ключові поняття: : *витрати виробництва, витрати звичайної діяльності підприємства, витрати надзвичайної діяльності підприємства, основні (технологічні) витрати, загальновиробничі (накладні) витрати, кошторис витрат виробництва, калькуляція, прямі (індивідуальні) витрати, непрямі (загальні) витрати, постійні витрати, змінні витрати, загальні витрати, середні витрати, граничні витрати, собівартість продукції, планова собівартість,*

фактична собівартість, кошторисна собівартість, технологічна собівартість, цехова собівартість, собівартість виробництва, собівартість реалізованої продукції, індивідуальна собівартість, середньогалузева собівартість.

Література: [25, 34, 35, 36, 38, 39, 42 - 47]

Питання для дискусії

1. Охарактеризуйте загальний підхід до класифікації витрат підприємства.
2. Як класифікують операційні витрати за економічними елементами?
3. Яким чином класифікуються операційні витрати з метою визначення фінансового результату діяльності підприємства?
4. Яким чином класифікуються операційні витрати з метою обґрунтування прийняття економічних рішень підприємства?
5. Які витрати підприємства є змінними загальновиробничими витратами?
6. Які витрати підприємства є постійними загальновиробничими витратами?
7. Розкрийте сутність собівартості продукції.
8. Які види собівартості продукції розрізняють?
9. Які існують методи планування собівартості продукції підприємства?
10. Що називають калькуляцією собівартості продукції? За якими статтями вона складається?
11. Які фактори діяльності підприємства впливають на зменшення собівартості продукції?

Тестові завдання та задачі для перевірки знань

1. Собівартість продукції – це:
 - а) витрати праці на виробництво і реалізацію продукції;
 - б) витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції;
 - в) виражені в грошовій формі витрати на виробництво і реалізацію продукції;
 - г) витрати на виробництво і прибуток підприємства.
2. Структура витрат на виробництво продукції – це:
 - а) склад витрат і частка кожного елемента у їх загальному обсязі;
 - б) склад витрат за їхніми статтями;
 - в) співвідношення витрат у їх обсязі;

г) склад витрат за економічними елементами.

3. Які витрати потрібно додати до цехової собівартості продукції, щоб отримати виробничу собівартість?

- а) майбутніх періодів;
- б) на сировину, матеріали, паливо;
- в) цехові;
- г) позавиробничі;
- д) на утримання й експлуатацію обладнання;
- е) загальнозаводські.

4. Які з перелічених елементів не входять до виробничої собівартості?

- а) сировина й основні матеріали;
- б) заробітна плата основних виробничих робітників;
- в) амортизаційні відрахування;
- г) витрати на підготовку кадрів;
- д) витрати на збут.

5. Основними шляхами зниження собівартості продукції є:

- а) збільшення обсягу реалізації;
- б) скорочення і ліквідація браку;
- в) підвищення фондівіддачі;
- г) зростання продуктивності праці;
- д) підвищення якості продукції;
- е) економне використання матеріальних ресурсів
- ж) всі відповіді вірні.

6. Калькулювання — це обчислення собівартості продукції:

- а) валової;
- б) товарної;
- в) реалізованої;
- г) окремих її видів.

Задача 1.

База розподілу при нормальній потужності 10000 машино-годин.

Загальновиробничі витрати при нормальній потужності складають 70000 грн., з них змінні 50000 грн., постійні 20000 грн.

Фактична потужність 8000 машино-годин.

Фактичні загальновиробничі витрати складають 68100 грн. з них змінні 48000 грн., постійні 20100 грн.

Розподілити загальновиробничі витрати, приймаючи за базу час роботи обладнання.

Задача 2.

ТОВ уклало договір з фізичною особою на виготовлення письмового стола вартістю 1800 грн., у тому числі ПДВ 20%. Сума розподілених загальновиробничих витрат (фактичних), яка включається до виробничої собівартості стола, складає 53,25 грн. За звітний період по підприємству:

сума адміністративних витрат склала 3337,23 грн.; витрати на збут - 747,55 грн.;

витрати на оплату праці робітників основного виробництва - 9777 грн.

Прямі витрати наведені у таблиці. За базу розподілу підприємством використовується сума фактичних витрат на оплату праці робітників основного виробництва.

Визначити повну фактичну собівартість стола. Розрахувати суму адміністративних витрат і витрат на збут, які включаються до повної собівартості стола, скласти калькуляцію на виготовлення стола. Визначити податковий кредит і податкові зобов'язання з ПДВ, заборгованість бюджету з ПДВ, додану вартість, рентабельність виробництва.

№ п/п	Найменування статті	Одиниця виміру	Фактично	
			Кількість	Сума
1	Матеріали у тому числі			

	ДСП	i^2	3,0	450
	пластик	i^2	1,0	50
	кромка	м.п.	10,0	60
	фурнітура	комп.	1	85
	кріпінж	комп.	1	5
Усього матеріалів				
2	Зворотні відходи	i^2	1,2	-40
3	Заробітна плата основних робітників			250
4	Інші прямі витрати			130
5	Розподілені загальновиробничі витрати			
6	Виробнича собівартість			
7	Адміністративні витрати			
8	Витрати на збут			
9	Повна собівартість			
10	Прибуток			352,3
11	Ціна продукту А (без ПДВ)			
12	Податкові зобов'язання з ПДВ			
13	Відпускна ціна			

Задача 3.

Підприємство у зв'язку з виробничою необхідністю вирішило підключити до Інтернету комп'ютер головного економіста. У поточному місяці були понесені такі витрати:

- прокладання кабелю у сумі 308 грн., у тому числі ПДВ 20%.
- придбання внутрішнього модему — 380 грн., у тому числі ПДВ 20%;
- оплата підключення - 1000 грн., у тому числі ПДВ 20%;
- абонентська плата за перший місяць доступу до Інтернету 120 грн., у тому числі ПДВ 20%.

При цьому відомо, що 10% витратний ліміт складає 1000 грн. Підприємство розглядає витрати на придбання модему як витрати на поліпшення комп'ютера. Підприємство та інтернет-провайдер - платники ПДВ і податку на прибуток на загальних умовах.

Визначити як зміниться первісна вартість споруди (приміщення), яке буде

оснащене кабелем, суму адміністративних витрат, витрат при визначенні оподатковуваного прибутку, суму податкового кредиту з ПДВ.

Задача 4.

Обсяг виробництва готової продукції у січні поточного року - 1000 т.
Незавершене виробництво на кінець місяця:

продукція, не прийнята відділом технічного контролю, - 5 т;

продукція, що підлягає незначній доробці, - 20 т.

Калькуляція собівартості, грн.: сировина й матеріали - 11000, паливо й енергія - 1000, оплата праці з нарахуванням єдиного страхового внеску на соціальне страхування - 4000, інші прямі витрати - 2000, загальновиробничі витрати - 5000.
Усього витрат - 23000 грн.

Обсяг виробництва готової продукції у лютому поточного року - 1100 т.
Незавершене виробництво на кінець місяця:

продукція, не прийнята відділом технічного контролю, - 20 т;

продукція, що підлягає незначній доробці, - 30 т.

Калькуляція собівартості, грн.: сировина й матеріали - 10000, незавершене виробництво на початок місяця - 600, паливо й енергія - 1500, оплата праці з нарахуваннями в фонди соціального страхування - 500, інші прямі витрати - 4250, загальновиробничі витрати - 8000. Усього витрат – 24850 грн.

Визначити собівартість готової продукції та незавершеного виробництва у січні та лютому.

Задача 5.

Середньозважена сума інвестиції становить 450 000 грн., при цьому підприємство має зобов'язання по облігаціях на суму 100 тис. грн. за ставкою 12% та зобов'язання за довгостроковим векселем на суму 240 тис. грн. за ставкою 10% річних.

Визначити норму капіталізації фінансових витрат і суму фінансових витрат, які підлягають капіталізації.

Задача 6.

Орендодавець купує об'єкт оренди на замовлення орендаря та передає орендарю за вартістю, яка нижче вартості придбання. Наприкінці строку оренди об'єкт оренди переходить у власність орендаря (друга ознака визнання фінансової оренди).

Підприємство А 2.01.2011 р. за замовленням підприємства Б придбало обладнання, вартість якого 96000 грн., у тому числі ПДВ 20%. Обладнання передається у фінансову оренду за ціною, яка нижче ціни придбання, на строк, який дорівнює строку корисного використання об'єкта оренди = 4 роки. Нарахування амортизації обладнання проводиться прямолінійним методом. Договором оренди передбачено, що негарантована ліквідаційна вартість об'єкта встановлена в сумі 4000 грн. Винагорода орендодавцю нараховується за ставкою 17%. Сума плати за обладнання та винагорода орендодавцю нараховуються 30 грудня кожного року оренди рівними частками (ануїтет).

Розрахувати суми фінансових витрат орендаря та фінансових доходів орендодавця.

Задача 7.

Визначте у наведеній таблиці невідомі показники

Показник	Варіант			
	1	2	3	4
Виручка (дохід) від реалізації	90000	60000	110000	?
Початковий запас готової продукції	12000	7000	?	?
Початковий запас незавершеного виробництва	9000	5000	15000	14000
Прямі матеріали	22000	16000	19000	13000
Пряма зарплата	?	21000	18000	29000
Виробничі накладні витрати	17000	19000	?	18000

Кінцевий запас незавершеного виробництва	18000	9000	9000	?
Собівартість виготовленої продукції	57000	?	65000	67000
Кінцевий запас готової продукції	17000	?	11000	21000
Собівартість реалізованої продукції	?	39000	84000	73000
Валовий прибуток	?	?	?	24000
Операційні витрати	?	23000	?	?
Чистий прибуток	9000	?	(6000)	7000

Задача 8.

Підприємство «Електронмаш» для вирішення проблем конкурентоспроможності продукції на ринку побутової електротехніки має прийняти рішення щодо підвищення прибутковості бізнесу.

Обсяг виробництва підприємства складає 60 тис. шт. на рік. Змінні витрати на одиницю продукції мінімальні і складають 6 грн., а постійні витрати підприємства не можуть бути нижчими за 60 тис. грн.

Виконавчий директор пропонує три альтернативи підвищення прибутковості:

- 1) підвищити виробничу потужність підприємства на 20% за рахунок понадурочних робіт;
- 1) знизити продажні ціни на 10% для розширення торгівлі (при цьому визначити на скільки повинний збільшитись обсяг виробництва, щоб підтримати сучасний рівень прибутку);
- 2) підняти продажну ціну, що складає зараз 7,5 грн., на 10% за одиницю виробу.

Перевірте запропоновані директором альтернативи розвитку на основі аналізу беззбитковості та обґрунтуйте прийняті рішення.

Задача 9.

Підприємство «Авангард» працює з використанням 70% своєї потужності і заробляє щорічний прибуток 2,5 млн. грн., що складає 15% загальних витрат.

Постійні витрати підприємства складають 5 млн. грн. на рік.

Головний інженер підприємства пропонує модернізацію виробничого процесу і придбання нового обладнання, що підвищить постійні витрати до 10 млн. грн. на рік, але зменшить змінні витрати, тому прибуток буде незмінним за умови використання виробничої потужності на 70%.

Завдання: 1) обґрунтуйте прийняття рішення стосовно модернізації виробництва на основі аналізу беззбитковості (графічним способом);

2) як зміниться рентабельність підприємства та запас міцності?

Запас міцності = виручка від реалізації - поріг рентабельності.

Задача 10.

Підприємство виготовляє продукцію, яку реалізує на світовому ринку. Заплановані показники у таблиці:

Сегмент ринку	Кількість тис. штук	Ціна реалізації, \$
Азія	500	10
Північна Америка	600	12
Західна Європа	1000	13
Африка	400	8

Потужність підприємства складає 3 млн. штук. Змінні витрати на виробництво одиниці продукції - \$6, а постійні витрати \$ 11,4 млн. Маркетингові дослідження показали, що низька ціна реалізації дасть змогу реалізувати додаткову продукцію в Південній Америці. Менеджерам поставлено завдання - отримати прибуток у розмірі \$1 з кожної реалізованої одиниці продукції (незалежно від ринку збуту).

Встановіть найнижчу ціну, за якою додаткова продукція буде реалізована у Південній Америці.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 27, 28

Тема: Фінансово-економічні результати суб'єктів господарювання

Мета заняття: опанування методикою визначення фінансово-економічного результату діяльності підприємства.

План проведення заняття:

1. Поняття фінансового результату.
3. Формування й використання прибутку підприємства.
4. Оцінка фінансово-економічного стану підприємства.

Ключові поняття: *фінансово-економічні результати, дохід, загальний дохід, чистий дохід, прибуток, валовий прибуток, операційний прибуток, чистий прибуток, функції прибутку, розподіл прибутку, прибуток від звичайної діяльності, надзвичайний прибуток.*

Література: [25, 33, 35, 36, 38, 39, 42 - 47]

Питання для дискусії

1. Що таке фінансово-економічні результати діяльності підприємств?
2. Які є джерела утворення доходу та прибутку підприємства?
3. В чому полягає зміст фінансово-економічних результатів діяльності підприємств?
4. Розкрийте сутність доходу як економічної категорії.
5. Розкрийте сутність прибутку як економічної категорії.
6. Які показники характеризують фінансово-економічні результати діяльності підприємства?
7. Дайте характеристику функцій прибутку.
8. Які основні підходи до розгляду фінансово-економічних результатів підприємства?
9. Дайте коротку характеристику основних підходів до розгляду фінансово-економічних результатів підприємства.
10. Назвіть класифікаційні ознаки фінансово-економічних результатів підприємства.
11. Вкажіть види фінансово-економічних результатів.

12. У чому полягає економічна сутність доходу?
13. Що показує показник доходу підприємств?
14. Охарактеризуйте основну складову доходу підприємства.
15. Дайте визначення доходу у відповідності до П(С)БО.
16. Які надходження на підприємстві не визнаються доходами?
17. Дайте визначення витрат у відповідності до П(С)БО.
18. Які платежі на підприємстві не визнаються витратами?
19. Які умови визнання доходів?
20. Назвіть ознаки класифікації видів доходів підприємств.
21. Охарактеризуйте типи діяльності підприємства.
22. Назвіть види звичайної діяльності підприємства.
23. Охарактеризуйте складові звичайної діяльності підприємства.
24. Які основні доходи від операційної діяльності?
25. Назвіть основні доходи від інвестиційної діяльності.
26. Назвіть основні доходи від фінансової діяльності.
27. У чому економічний зміст прибутку підприємства?
28. Назвіть джерела формування фінансових ресурсів підприємства.
29. Які ознаки класифікації прибутку підприємств?
30. Які є види прибутку підприємства і чим вони різняться?
31. Яким чином здійснюється розподіл прибутку на підприємстві в Україні?
32. Які чинники впливають на величину прибутку підприємства?
33. Що таке «прибутковість підприємства»?
34. Як розраховується прибуток від реалізації продукції?
35. Як розраховується прибуток від фінансових операцій?
36. Як розраховується прибуток від позареалізаційних операцій?
37. Що таке «чистий прибуток»?
38. Яка різниця між валовим та чистим прибутком?
39. Яким чином визначається валовий прибуток підприємства?
40. Яким чином визначається чистий прибуток підприємства?
41. Яка мета розрахунку показників фінансово-економічних результатів?

42. Охарактеризуйте процес формування фінансово-економічних результатів діяльності підприємства.

43. Який взаємозв'язок показників доходів, витрат, прибутку?

44. Які основні етапи визначення фінансового результату підприємства?

Тестові завдання і задачі для перевірки знань

1. Які з перерахованих показників можна віднести до показників фінансово-економічних результатів підприємства?

- а) вартість товарної продукції;
- б) загальну суму грошових надходжень;
- в) кількість реалізованої продукції за структурою асортименту;
- г) балансовий прибуток;
- д) чистий прибуток.

2. Дохід підприємства – це:

- а) перевищення надходжень над витратами;
- б) здійснення господарської діяльності у певному обсязі;
- в) вартість вироблених товарів, що користуються попитом;
- г) діяльність з максимального задоволення потреб споживачів;
- д) сума грошових надходжень на підприємство.

3. У відповідності із стандартами бухгалтерського обліку збільшення економічних вигод підприємства у вигляді надходження ресурсів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання його власного капіталу – це:

- а) чистий грошовий потік підприємства;
- б) активи підприємства;
- в) чистий прибуток підприємства;
- г) доходи підприємства;
- д) чиста продукція.

4. Дохід підприємства є джерелом:

- а) формування прибутку;
- б) виплати заробітної плати.;
- в) фінансування поточних витрат;

г) сплати податкових платежів;

д) всі відповіді вірні.

5. До звичайної діяльності відносяться:

а) операційна діяльність;

б) надзвичайна діяльність;

в) фінансова діяльність;

г) інвестиційна діяльність;

д) оперативна діяльність.

6. Операційна діяльність підприємства - це:

а) основна діяльність підприємства, що відображає профіль його роботи;

б) діяльність, пов'язана з функціями оператора на фондовому ринку;

в) діяльність по проведенню операції з банківським рахунком;

г) діяльність по операціях з необоротними активами та інвестиційними ресурсами підприємства;

д) діяльність, пов'язана з проведенням операцій з фінансовими активами.

7. Що являє собою прибуток?

а) джерело розвитку підприємства;

б) частина виручки, що залишається після відшкодування усіх поточних витрат;

в) основний показник оцінки ефективності діяльності підприємства;

г) частина виручки, що залишається після сплати податку на додану вартість та акцизного збору;

д) джерело витрат підприємства.

8. Прибуток підприємства - це:

а) частина загального доходу підприємства за мінусом витрат на виробництво і реалізацію продукції;

б) різниця між виручкою від реалізації продукції та виробничою собівартістю продукції;

в) частина чистого доходу, що залишається підприємству після відшкодування витрат на виробництво, реалізацію продукції та інших витрат;

- г) різниця загального доходу підприємства та податків з продажу;
- д) грошові надходження від реалізації продукції без податку на додану вартість та виробничою собівартістю продукції.

9. Чистий прибуток підприємства направляється на формування:

- а) фонду споживання і резервного фонду;
- б) фонду інвестування;
- в) фонду матеріального заохочення;
- г) фонду розвитку виробництва;
- д) фонду соціального страхування на випадок безробіття.

10. Назвіть можливі напрями використання чистого прибутку:

- а) сплата податку на прибуток;
- б) виплата дивідендів;
- в) створення резервного фонду;
- г) виплата оплати праці;
- д) сплата податку на додану вартість.

Задача 1.

Дохід (виручка) від реалізації продукції 12000 грн., у тому числі ПДВ 20%. Собівартість продукції 9000 грн., адміністративні витрати 500 грн., витрати на збут 400 грн.

Визначити фінансовий результат від реалізації продукції.

Задача 2.

АТ «Альфа» за звітний період здійснило обмін цегли на метал. Балансова вартість переданої цегли дорівнює 2500 грн. Справедлива вартість переданої цегли дорівнює справедливій вартості отриманого металу і становить 3000 грн. Загальна сума договору - 3600 грн., у тому числі ПДВ 20%.

Визначте первісну вартість отриманого металу та дохід від операції обміну.

Задача 3.

Підприємство здійснює виробництво комп'ютерів. Незавершене виробництво на початок звітного періоду склало 100 грн., на кінець - 200 грн., витрати на виробництво у звітному періоді - 6100 грн. Протягом звітного періоду було виготовлено 10 комп'ютерів, продано 5 комп'ютерів за ціною 1800 грн. за штуку, в тому числі ПДВ 20%. Кошти від продажу надійшли на поточний рахунок. Надані підприємству юридичні послуги склали 300 грн., для пакування реалізованої продукції були витрачені матеріали на суму 40 грн., витрати на рекламу - 450 грн.

Визначте фінансовий результат від реалізації комп'ютерів.

Задача 4.

Протягом звітного періоду було виготовлено 300 виробів, із них 10 виробів виявилися неякісними і були відправлені в цех для переробки, 20 використано для власних потреб. Фактична собівартість одного виробу складає 30 грн. Відвантажено покупцю готову продукцію, продажна ціна одиниці 45 грн. Продано всі вироби окрім неякісних і використаних для власних потреб. Сума акцизного збору 220 грн., витрати на збут 630 грн., адміністративні витрати 100 грн.

Визначте фінансовий результат від реалізації готової продукції.

Задача 5.

Підприємство у звітному періоді для випуску продукції придбало 150 кг напівфабрикатів за ціною 80 грн. за 1 кг, у тому числі ПДВ 20%. У процесі виробництва продукції витрачено 120 кг напівфабрикатів, решта залишилася на складі. Інші витрати з виробництва продукції склали 1400 грн. Усього виготовлено 400 одиниць продукції, з яких 350 одиниць передано на склад, а виробництво решти

50 одиниць залишилося незавершеним. З виготовленої і переданої на склад продукції у звітному періоді реалізовано 300 одиниць за ціною 60 грн. за одиницю.

Визначте виробничу собівартість виготовленої продукції. Визначте суму незавершеного виробництва. Визначте фінансовий результат від реалізації продукції.

Задача 6.

Підприємство А створило дочірнє підприємство, інвестувавши в нього 450 тис. грн. За підсумками діяльності дочірнього підприємства за рік, які були підведені у січні, його активи в результаті отримання збитку зменшилися на 20 тис. грн. Визначити збиток підприємства А від участі в капіталі.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 29

Тема: Оцінювання ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності

Мета заняття: Опанувати методику оцінювання ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств.

План проведення заняття:

1. Аналіз інноваційно-інвестиційного середовища в Україні.
2. Шляхи активізації інноваційних процесів в Україні.

Ключові поняття: *інноваційно-інвестиційна діяльність, ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності, інноваційно-інвестиційно середовище в Україні.*

Література: [8, 18, 21, 42, 43, 47]

Питання для дискусії

1. Дослідити інноваційно-інвестиційне середовище в Україні.
2. Назвати шляхи активізації інноваційних процесів в Україні.
3. Яку ви знаєте методику оцінки інноваційно-інвестиційної діяльності.

Завдання для перевірки знань

Задача 1.

Корпорація має таку інформацію щодо можливого вибору об'єкта капітальних вкладень:

Показники	Проект		
	А	Б	В
Первісна вартість, тис. грн.	2 000	2 300	1 800
Строк використання, років	5	5	4
Ліквідаційна вартість, тис. грн.	100	150	80
Розрахункові грошові надходження у кінці року, тис. грн., по роках:			
1	800	1000	550
2	700	700	650
3	650	500	950
4	600	500	1000
5	550	500	-

Розрахункова вартість капіталу корпорації складає 18%.

Розрахуйте для кожного проекту період окупності, чисту теперішню вартість, індекс прибутковості, внутрішню норму прибутковості. Дайте аргументований висновок щодо вибору того чи іншого проекту. Поясніть, які фактори, крім фінансових повинна враховувати корпорація приймаючи рішення щодо вибору проекту.

Задача 2.

Підприємство розглядає доцільність заміни старого устаткування новим на основі інформації, що наведена далі:

Показники	Сума, тис. грн.
Первісна вартість діючої машини	40
Знос	30
Залишкова вартість	10
Ціна придбання нової машини	100
Строк експлуатації нової машини	5 років
Період експлуатації старої машини, що залишився	2 роки
Ліквідаційна вартість нової машини	0
Вартість можливої реалізації старої машини	4

Очікується, що у разі проведення капітального ремонту (вартість 10 тис. грн.) строк експлуатації старого устаткування збільшиться на три роки.

Інформація про річні доходи та витрати, тис. грн.:

Показник	Стара машина	Нова машина
Продаж	400	400
Витрати:		
Основні матеріали	80	60
Основна зарплата	90	90
Змінні накладні витрати	48	36
Постійні накладні витрати (крім амортизації)	100	100
Амортизація	5	20

Необхідно проаналізувати існуючі альтернативи та надати рекомендації керівництву щодо заміни старої машини. Ставка дисконту 20%.

Задача 3.

Підприємство оцінює декілька проектів капітальних вкладень про які є така інформація:

Показник	Проект			
	А	Б	С	Д
Період експлуатації, років	15	12	6	9
Первісні інвестиції, тис. грн.	200	165	120	127,5
Річна економія витрат, тис. грн.	40	36	25	30

Вартість капіталу 17%.

Визначте чисту теперішню вартість та індекс прибутковості кожного проекту. Визначте який проект є більш привабливим.

Підприємство має співвідношення заборгованості та власного капіталу 60% та буде рефінансувати більшість своїх боргів протягом наступних трьох років. Очікується, що ставки відсотків по довгострокових позиках будуть суттєво змінюватися протягом періоду рефінансування. Тому керівництво підприємства впевнено, що середньозважена вартість капіталу підприємства буде суттєво

варіюватися протягом наступних трьох років. Враховуючи це визначте чисту теперішню вартість та індекс прибутковості кожного проекту. Визначте який проект є більш привабливим, якщо вартість капіталу 15%, 18% та 21%.

Завдання 1.

Підприємство придбало новий напівавтомат вартістю 40 250 грн. щороку він випускатиме 40 000 виробів, ціна одного виробу 2,5 грн. Поточні витрати на виробництво виробу становлять 1,8 грн. Нормативний термін служби напівавтомата 5 років. Обчисліть економічний ефект від використання у виробництві нового напівавтомата.

Завдання 2.

Підприємство легкої промисловості придбало п'ять нових швейних багатоопераційних машин вартістю 7500 грн. кожна. За рік на кожній з машин можна обробити 900 виробів. Ціна виробу 2900 грн., а собівартість 1670 грн. Технічною документацією передбачений строк служби машин такого класу 6 років. Визначити економічний ефект від експлуатації нових швейних машин.

Завдання 3.

Провести аналіз статистичних даних інноваційно-інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств.

Завдання 4.

Сформулюйте основні напрямки активізації інноваційних процесів в Україні.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 30

Тема: Інтегральна ефективність діяльності підприємства та його конкурентоспроможність

Мета заняття: Засвоєння методики інтегральної оцінки ефективності діяльності підприємства та методики оцінки його конкурентоспроможності.

План проведення заняття:

1. Інтегральна ефективність діяльності підприємства.
2. Конкурентоспроможність підприємства.

Ключові поняття: інтегрально оцінки ефективності діяльності підприємства, конкурентоспроможності підприємства.

Література: [42 - 47]

Питання для дискусії

1. Охарактеризуйте інтегральну ефективність діяльності підприємства.
2. Як оцінюється конкурентоспроможність підприємства.

Завдання для перевірки знань

Завдання 1.

Охарактеризувати показники, що визначають інтегральну ефективність діяльності підприємства.

Завдання 2.

Назвіть фактори, що визначають конкурентоспроможність підприємства.

Завдання 3.

Проаналізуйте зв'язок ефективності діяльності підприємства і його конкурентоспроможності. Дослідіть конкурентоспроможність вітчизняної економіки в цілому, окремої галузі, підприємства (групи підприємств). Надайте рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Завдання 4.

Проведіть оцінку інтегральної ефективності діяльності добровільно обраного підприємств. Здійсніть аналіз його конкурентоспроможності.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 31

Тема: Сучасні моделі розвитку підприємства

Мета заняття: Ознайомлення з сучасними моделями розвитку підприємств.

План проведення заняття:

1. Концепції розвитку підприємства.
2. Сучасні моделі розвитку підприємств.

Ключові поняття: *зміна, рух, розвиток, організаційно-економічний розвиток, горизонт розвитку, класифікаційні ознаки розвитку підприємства, концепції розвитку підприємств, циклічний розвиток, вартість підприємства, модель розвитку підприємства.*

Література: [46, 47, 50]

Питання для дискусії

1. Надайте визначення процесу розвитку підприємства.
2. Висловіть Вашу думку з приводу змін, руху і розвитку підприємств.
3. Назвіть основні типи розвитку підприємств.
4. Надайте характеристику класичного типу розвитку підприємств.
5. Надайте характеристику інноваційного типу розвитку підприємств.

6. Що є передумовою формування моделей розвитку підприємств?
7. Які сучасні моделі розвитку підприємств Ви знаєте?
8. Надайте характеристику моделей розвитку підприємств за МакКінсі.
9. Висловіть і обґрунтуйте свою думку з приводу особливостей сучасних моделей розвитку підприємств в Україні.
10. Надайте характеристику основних моделей розвитку підприємств.

Тести і завдання для перевірки знань

1. Розвиток підприємства - це:
 - а) зміни у його діяльності;
 - б) прогресивні зміни, які впливають на удосконалення підприємства;
 - в) будь який рух у діяльності підприємства, який не суперечить закону держави;
 - г) діяльність з метою задоволення власних потреб;
 - д) вид планування діяльності підприємця.
2. Концепції розвитку підприємства базуються на:
 - а) вартості підприємства;
 - б) сумі інвестованих коштів у розвиток підприємства;
 - в) фокусуванні на напрямі руху підприємства у своєму розвитку;
 - г) державній політиці стосовно розвитку підприємства;
 - д) класичних і сучасних підходах до розвитку підприємства.
3. Сучасними моделями розвитку підприємств є наступні моделі:
 - а) приватна;
 - б) державна;
 - в) корпорація;
 - г) неформалізована модель розвитку підприємства;
 - д) модель горизонтів МакКінсі.

Завдання 1.

Охарактеризуйте базові концепції розвитку підприємств.

Концепція	Характеристика
Спрямованого розвитку	
Циклічного розвитку	
Життєвого циклу	

Завдання 2.

Охарактеризуйте основні типи моделей розвитку підприємств.

Тип	Характеристика
Класичний	
Інноваційний	

Завдання 3.

Охарактеризуйте сучасні моделі розвитку підприємств.

Модель	Характеристика
Неформалізована модель	
«Модель горизонтів» МакКінсі	

Завдання 4

Охарактеризуйте моделі розвитку підприємств за МакКінсі:

Назва моделі	Сутність соціально-економічних процесів на підприємстві	Характеристика горизонтів
Оборонна модель		
Модель «Втрата права на розвиток»		
Модель «Бізнес видихається»		
Модель «Захоплення винахідництвом майбутнього»		
Модель «Генерування ідей за відсутності нового напряму діяльності»		
Модель «Неспроможність реалізувати потенціал»		

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 32, 33

Тема: Трансформація і реструктуризація підприємств

Мета заняття: Ознайомлення з видами та шляхами проведення трансформації та реструктуризації підприємства.

План проведення заняття:

1. Трансформація підприємства.
2. Загальна характеристика процесу реструктуризації підприємства.
3. Банкрутство підприємства.

Ключові поняття: *трансформація, реструктуризація, реорганізація, санація, банкрутство, злиття, розукрупнення, інтеграція, поглинання, підпорядкування, консолідація, стратегія, економічний ризик, диверсифікація, банкрутство, боржник, спад виробництва, неплатоспроможність, ліквідатор, кредитор, господарський суд, мирова угода.*

Література: [13, 23, 42, 43, 44, 47]

Питання для дискусії

1. Дайте визначення поняття «трансформація» та охарактеризуйте основні методи трансформації.
2. Що включає в себе поняття «корпоративна трансформація» та як воно класифікується?
3. За якими ознаками класифікується злиття підприємств? Охарактеризуйте основні види злиття.
4. Що таке криза, її причини та стратегії антикризової трансформації?
5. Охарактеризуйте етапи трансформації підприємств.
6. В чому полягає державне регулювання підприємницької діяльності за умов здійснення трансформаційних процесів?
7. Визначте і охарактеризуйте цілі проведення реструктуризації.
8. Дайте характеристику видів реструктуризації підприємства і етапів її проведення.
9. Дайте визначення трансформаційного ризику.
10. Охарактеризуйте шляхи врахування ризиків під час трансформації.

Тести та завдання для перевірки знань

1. Сукупність заходів з оздоровлення фінансового стану підприємства і запобігання банкрутству під час яких підприємство не змінює юридичного статусу і не перестає існувати - це:
 - а) реорганізація;
 - б) санація;
 - в) реструктуризація;
 - г) банкрутство.
2. Визнання підприємства-боржника неплатоспроможним - це:
 - а) реорганізація;
 - б) санація;
 - в) реструктуризація;
 - г) банкрутство.
3. Злиття за взаємною згодою сторін, за якого відсутні конфлікти з приводу розподілу прав власності на активи новоствореного підприємства та з приводу повноважень в управлінні - це:
 - а) транснаціональне злиття;
 - б) національне злиття;
 - в) транскордонне злиття;
 - г) дружнє злиття;
 - д) поступове злиття.
4. Реструктуризація, що спрямована на перетворення окремого, найбільш проблемного аспекту діяльності підприємства в цілому або якого-небудь з його підрозділів, називається:
 - а) комплексною;
 - б) обмеженою;
 - в) пасивною;
 - г) активною.

5. Реструктуризація для вдосконалення системи управління підприємством і приведення її у відповідність із зовнішніми умовами діяльності підприємства є:

- а) реструктуризацією управління;
- б) реструктуризацією маркетингу і фінансів;
- в) реструктуризацією виробництва;
- г) фінансово-інвестиційною реструктуризацією.

6. Реструктуризація, що здійснюється за рішенням органу державного управління або арбітражного суду, є:

- а) активною;
- б) пасивною;
- в) обмеженою;
- г) примусовою;
- д) комплексною.

7. Які ризики необхідно враховувати у процесі трансформації?

- а) ризики, що існували на підприємстві до початку трансформації;
- б) ризики, що можуть виникнути в ході трансформації;
- в) ризики, що можуть виникнути після трансформації та початку роботи нового підприємства;
- г) всі вище перераховані ризики одночасно.

8. Алгоритм врахування ризиків у системі трансформації підприємства складається із таких послідовних кроків:

- а) аналіз ризиків, кількісна оцінка, якісна оцінка, обрання методів управління ризиками;
- б) кількісна оцінка, якісна оцінка, аналіз ризиків, обрання методів управління ризиками;
- в) ідентифікація ризиків, якісна оцінка, кількісна оцінка, обрання методів управління ризиками;
- г) аналіз ризиків, якісна оцінка, кількісна оцінка, ідентифікація ризиків, обрання методів управління ризиками;
- д) оцінка ризиків, аналіз ризиків, управління ризиками.

9. Найчастіше виникають у ході трансформації наступні ризики:

- а) ризик недостатньо чіткого визначення мети трансформації;
- б) ризик неправильного вибору методу трансформації;
- в) ризик узгодженості інтересів прямих учасників трансформації;
- г) методів зниження наслідків ризику.

10. Ризик недостатньої кваліфікації управлінців підприємства можна мінімізувати шляхом:

- а) звільнення працюючих;
- б) аутстафінгу;
- в) застосування штрафних санкцій за недостатню кваліфікацію управлінця;
- г) тренінгів та семінарів для працюючих підприємства з метою роз'яснення управлінцям цілей і основних напрямків реструктуризації.

Завдання 1.

Визначити особливості форм корпоративних трансформацій.

Форма трансформації	Організаційні особливості	Економічні особливості
Інтеграція		
Поглинання		
Підпорядкування		
Консолідація		
Створення головного або материнського підприємства		
Розукрупнення		
Зміна структури власності		
Виробничі		

Завдання 2.

Охарактеризуйте основні види реструктуризації підприємства.

Вид реструктуризації	Характеристика
Обмежена	
Комплексна	

Пасивна	
Активна	
Примусова	
Добровільна	
Виробнича	
Фінансово-інвестиційна	
Кадрова	
Функціональна	
Маркетингу	
Управління	
Науково-дослідна	

Завдання 3.

Охарактеризуйте основні джерела фінансування санації.

Завдання 4.

Ознайомлення з основними положеннями Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Завдання 5.

На основі вивчення законодавства України з питань банкрутства, схематично зобразити процедуру банкрутства підприємства та дати коротку характеристику кожному етапу проведення процедури банкрутства підприємства.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 34, 35

Тема: Оптимізація бізнес-процесів підприємства

Мета заняття: Опанувати методику оптимізації бізнес процесів на підприємстві.

План проведення заняття:

1. Процесний підхід до управління підприємством.
2. Сутнісна характеристика бізнес-процесів підприємства.
3. Реінжиніринг бізнес-процесів: концепція і логіка здійснення.

4. Оптимізація бізнес-процесів.

Ключові поняття: *бізнес-процес; поліпшення бізнес-процесу; бенчмаркінг бізнес-процесу, власник бізнес-процесу; вхід у бізнес-процес; вихід з бізнес-процесу; мережа бізнес-процесу; оптимізація бізнес-процесу; ресурс бізнес-процесу; перепроєктування бізнес-процесу; реінжиніринг бізнес-процесу.*

Література: [42, 43, 47]

Питання для дискусії

1. Що таке бізнес-процес? Які складові його визначають?
2. Які групи процесів Вам відомі?
3. Коли й як почала свій розвиток концепція реінжинірингу?
4. Дайте визначення терміну «реінжиніринг бізнес-процесів».
5. В чому полягає сутність РБП?
6. Назвіть головні принципи РБП. Дайте їм характеристику.
7. Назвіть головні етапи реінжинірингу.
8. Які головні причини невдач проведення реінжинірингу?
9. В чому різниця між поняттями «реінжиніринг» і «оптимізація»?
10. Назвіть головні принципи оптимізації бізнес-процесів.

Тести та завдання для перевірки знань

1. Бізнес-процес – це:

- а) сукупність бізнес-операцій, певна кількість внутрішніх видів діяльності, що починаються з одного або більше входів і закінчуються створенням продукції, необхідної клієнту;
- б) потік роботи, що переходить від однієї людини до іншої, а для великих процесів — від одного відділу до іншого;
- в) ланцюг логічно пов'язаних дій, що повторюються, в результаті яких використовуються ресурси підприємства для переробки об'єкта (фізично або віртуально) з метою досягнення певних вимірних результатів або продукції для задоволення внутрішніх або зовнішніх споживачів;
- г) всі відповіді вірні.

2. Процеси не бувають:

- а) первинними;
- б) ієрархічними;
- в) вторинними;
- г) допоміжними.

3. Концепція реінжинірингу бере свій початок у:

- а) 70-х роках XX сторіччя;
- б) 80-х роках XX сторіччя;
- в) 90-х роках XX сторіччя;
- г) XXI сторіччі.

4. Реінжиніринг бізнес-процесів – це:

а) сукупність методів і засобів, призначених для кардинального поліпшення основних показників діяльності підприємства шляхом моделювання, аналізу і перепроєктування існуючих бізнес-процесів;

б) організаційно-економічні, правові, технічні заходи, спрямовані на зміну структури підприємства, управління ним, форм власності, організаційно-правових форм як здатність підвищити ефективність виробництва;

в) сфера діяльності щодо розроблення питань створення об'єктів промисловості, інфраструктури у формі надання інжинірингових послуг на комерційній основі.

5. До цілей РБП можна віднести:

- а) зниження кількості працівників;
- б) забезпечення прискореного впровадження нових технологій;
- в) зменшення кількості процесів та їх вартості;
- г) всі перелічені пункти.

6. До РБП-команди не входять:

- а) експерти зі сторони;
- б) провідні фахівці підприємства;
- в) клієнти підприємства;
- г) консультанти з інших підприємств.

7. Відмінністю оптимізації від реінжинірингу є:
- а) об'єм робіт, які треба виконати;
 - б) швидкість отримання результату;
 - в) вартість впровадження удосконалення;
 - г) суть змін, які відбудуться на підприємстві.
8. Заповнення анкетного листа при прийомі на роботу це:
- а) операція;
 - б) дія;
 - в) процедура;
 - г) бізнес-процес базового рівня;
 - д) напрям діяльності.
9. Для оцінювання ефективності РБП можна використовувати наступні показники:
- а) вартості;
 - б) часу;
 - в) якості.
10. До базових показників як окремих процесів, так і всієї системи належать:
- а) результативність;
 - б) динамічність;
 - в) ефективність;
 - г) швидкість;
 - д) гнучкість.

Завдання 1.

Охарактеризувати процесні методи управління підприємством.

Показник порівняння	MRP - планування ресурсів виробництва	BPR – реінжиніринг бізнес- процесів	TQM – тотальне управління якістю	КМ – управління знаннями
Мета				
Характеристик а процесів				
Перевага				
Недолік				

Завдання 2.

Охарактеризуйте основні принципи реінжинірингу.

№	Принцип	Характеристика принципу
1	Кілька робіт поєднуються в одну	
2	Виконавці самостійно приймають рішення	
3	Роботи з процесу виконуються в їхньому природному порядку	
4	Робота виконується там, де це доцільніше	
5	Процеси мають різні варіанти виконання	
6	Необхідно зменшувати кількість входів у процеси	
7	Зниження частки робіт з перевірки і контролю	
8	Зниження частки узгодження	
9	Відповідальний менеджер є єдиною контактною особою по процесу	
10	Поєднання централізованих і децентралізованих операцій	

Завдання 3.

Назвіть основні відмінності між реінжинірингом та оптимізацією бізнес-процесів.

Назва параметру	Оптимізація	Реінжиніринг
Рівень змін		
Початкова точка		
Частота змін		
Необхідний час		
Напрямок		
Охоплення		
Ризик		

Основний засіб		
Тип змін	Культурний	Культурний/Структурний

Завдання 4.

Які основні причини не ефективного проведення реінжинірингу і які шляхи їх уникнення.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 36

Тема: Економічна безпека підприємства

Мета заняття: Засвоєння основ економічної безпеки підприємств.

План проведення заняття:

- 1.Змістовно-типологічна характеристика економічної безпеки підприємства.
- 2.Аналітична оцінка рівня економічної безпеки підприємства.
- 3.Основні напрямки організації економічної безпеки підприємства за окремими функціональними складовими.

Ключові поняття: : безпека, економічна безпека підприємства, система економічної безпеки підприємства, інтереси, загрози, захист, моніторинг, рівень економічної безпеки, критерії економічної безпеки, комерційна таємниця, конфіденційна інформація, таємна інформація, служба безпеки підприємства.

Література: [42, 43, 46]

Питання для дискусії

1. В чому виражається економічна безпека підприємства?
2. Які функціональні складові покладені в основу аналізу економічної безпеки підприємства?
3. Якими чином інтереси підприємства провокують економічну небезпеку підприємства?
4. Назвіть основні джерела загроз для економічної безпеки підприємства.
5. В чому полягає відмінність між підходами до економічної безпеки підприємства в командно-адміністративні та змішаній ринковій системах?
6. Які основні аспекти реалізації функціональних складових економічної

безпеки підприємства ?

7. Визначить основні складові етапів аналізу рівня економічної безпеки підприємства.

8. Чому сумарний критерій економічної безпеки підприємства носить суб'єктивний характер?

9. Визначте основні функціональні обов'язки служби безпеки на підприємстві.

Тести, завдання і задачі для перевірки знань

1. В основі економічної безпеки підприємства лежить:

- а) захист інтересів працівників даного підприємства;
- б) підвищення рівня виробництва даного підприємства;
- в) відстоювання конкурентоспроможності даного підприємства;
- г) нейтралізація факторів, які підривають стійкість економічного механізму;
- д) забезпечення належного рівня ресурсної бази даного підприємства.

2. Формування власної системи захисту економічної безпеки властиве:

- а) малим підприємствам;
- б) середнім підприємствам
- в) великим підприємствам;
- г) держаним підприємствам;
- д) приватним підприємствам.

3. Мотиваційними інтересами називають:

- а) інтереси які суб'єктивно публічно висуває як мотив своїх вчинків;
- б) інтереси, під якими можна розуміти фактичні інтереси в тому вигляді, в якому вони виявлені та зафіксовані спостерігачами;
- в) інтерес, які на думку спостерігачів, найкращим чином відповідають потребам суб'єкта;
- г) інтереси, якими керується сам суб'єкт і які свідомо чи несвідомо направляють його вчинки;
- д) вся сукупність вище зазначених груп.

4. Конфіденційна інформація - це:

- а) інформація, що містить державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі;
- б) інформація, що містить лише державну таємницю;
- в) відомості, які знаходяться у користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням;
- г) відомості з будь-якою інформацією професійного, ділового характеру;
- д) інформація, розголошення якої може нанести шкоду суспільству та економічній безпеці держави.

5. Сумарний критерій економічної безпеки розраховується як:

- а) частка очікуваних збитків до відвернених;
- б) добуток очікуваних збитків та відверненої шкоди;
- в) частка реалізованих збитків та очікуваних;
- г) добуток часткових функціональних критеріїв та їх питомої ваги;
- д) добуток функціональних критеріїв та коефіцієнтів ефективності;

6. Сукупний збиток при аналізі рівня економічної безпеки - це:

- а) різниця між очікуваним та реалізованим збитками;
- б) різниця між реалізованими та відверненими витратами;
- в) добуток між очікуваним та реалізованим збитком;
- г) сума відверненого та реалізованого збитку;
- д) сума між очікуваним та реалізованим збитком.

Завдання 1.

Охарактеризуйте основні загрози безпеці підприємств.

Загроза	Характеристика загрози
Скорочення виробництва	
Посилення деформації економіки	
Криміналізація	
Зниження керованості	
Скорочення науково-технічного потенціалу	
Залежність від зовнішніх джерел сировини	

Завдання 2 .

Головними складовими економічної безпеки підприємства є фінансова, інтелектуальна, кадрова, техніко-технологічна, політико-правова, інформаційна, екологічна і силова складові функціонування підприємства. Охарактеризуйте кожну зі складових.

Завдання 3.

Назвіть державні органи які мають право на отримання конфіденційної інформації та їх основні функції та завдання.

Задача 1.

Визначте розмір відвернених збитків за силовою складовою, якщо частковий функціональний критерій за даною складовою становить 0,75 грн., сукупні витрати 3,61 тис. грн., розмір витрат на реалізацію заходів по заподіяних збитках 3,6 тис. грн.

Задача 2.

Визначте розмір часткового функціонального критерію за інтелектуально-кадровою складовою, якщо відвернений збиток становить 1 тис. грн., витрати на реалізацію заходів по відшкодуванню збитків 5 тис. грн., загальний розмір зазначеної шкоди 8,15 тис. грн.

Задача 3.

Розрахуйте розмір отриманого ефекту здійснення заходів по підвищенню

рівня економічної безпеки підприємства, якщо розмір реалізованих витрат становить 38,5 тис. грн., а розмір відвернених витрат становить 10 тис. грн.

Задача 4.

Визначити сферу фінансової стійкості (ризик) за такими даними: сума запасів і витрат – 15 тис. грн., сума власних оборотних засобів – 20 тис. грн., середньострокові і довгострокові позики – 7 тис. грн., короткострокові кредити в позики – 5 тис. грн.

4. ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ (ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ)

1. Підприємство як суб'єкт господарювання. Поняття, цілі й напрямки діяльності підприємства. Види підприємств.
2. Добровільні та інституціональні об'єднання підприємств і організацій.
3. Історія та економічна природа підприємництва.
4. Ознаки, принципи та функції підприємництва.
5. Суб'єкти підприємницької діяльності в Україні.
6. Види підприємницької діяльності.
7. Мале підприємництво в ринковій економіці.
8. Підприємець як суб'єкт ринкових відносин.
9. Характеристика капіталу підприємства. Види капіталу.
10. Основні засоби підприємства. Класифікація основних засобів підприємства, їх активна та пасивна частини.
11. Оцінка основних засобів підприємства. Первісна вартість, відносна вартість, залишкова вартість, ліквідаційна вартість, вартість, що амортизується, справедлива вартість.

12. Порядок оцінки основних засобів при їх зарахуванні на баланс підприємства.
 13. Види зносу основних засобів і їх характеристика .
 14. Амортизація основних засобів підприємства (надати формули, рисунки, пояснення). Методи нарахування амортизації основних засобів.
 15. Переоцінка балансової вартості основних засобів підприємства.
 16. Показники, що характеризують виробничу потужність підприємства.
 17. Оцінка запасів підприємства при їх надходженні та вибутті.
 18. Оборотні засоби підприємства. Склад і структура оборотних засобів.
 19. Загальна характеристика та нормування оборотних засобів підприємства.
 20. Показники ефективності використання оборотних засобів.
 21. Джерела формування оборотних засобів підприємства.
 22. Персонал. Класифікація та структура персоналу підприємства.
 23. Мотивація праці.
 24. Продуктивність праці. Методи вимірювання продуктивності праці.
- Фактори, що впливають на підвищення продуктивності праці.
25. Оплата праці: сутність, функції, державна політика і загальна організація.
 26. Система преміювання на підприємстві.
 27. Тарифна система оплати праці. Система посадових окладів. Форми оплати праці (перерахувати і дати коротку характеристику).
 28. Оцінка результатів діяльності підприємства. Показники фінансової стійкості підприємства. Прибуток підприємства його економічний зміст.
 29. Визначення фінансового результату діяльності підприємства.
 30. Ділова кар'єра.
 31. Витрати виробництва та їх класифікація.
 32. Собівартість як узагальнюючий показник витрат. Види собівартості.
 33. Калькуляція собівартості.
 34. Види податків і податкових платежів та їх класифікація. Елементи системи оподаткування.
 35. Характеристика ПДВ.

36. Характеристика податку на прибуток.
37. Характеристика податку на доходи фізичних осіб.
38. ЄСВ.
39. Суть та функції податків. Суть податкової політики та напрямки її проведення.
40. Поняття управління. Суб'єкти та об'єкти управління.
41. Функції управління. Види управління. Особливості свідомого управління.
42. Форми управління. Методи управління. Принципи управління.
43. Організаційні структури управління на підприємстві.
44. Інвестиційний проект: зміст та основні елементи.
45. Структура підприємства.
46. Формування системи управління на підприємстві.
47. Управління: сутність, об'єкти і суб'єкти, види і методи, принципи.
48. Ринок та його функції.
49. Життєвий цикл продукції та її властивості.
50. Основи товарної політики підприємства.
51. Асортимент як інструмент товарної політики підприємства.
52. Імідж та бренд як інструменти товарної політики.
53. Ціноутворення підприємства: сутність та чинники.
54. Система цін у ринковій економіці.
55. Методи ціноутворення сучасного підприємства.
56. Основи цінової політики підприємства.
57. Методологічні основи прогнозування та планування діяльності підприємства.
58. Стратегія розвитку підприємства.
59. Системи стратегічного планування діяльності підприємства.
60. Бюджетування та його місце в системі планування діяльності підприємства.
61. Оперативне планування діяльності підприємства.
62. Визначення структури інтелектуального капіталу підприємства

63. Оцінка складу інтелектуального капіталу підприємства
64. Інтелектуальна власність. Нематеріальні ресурси. Нематеріальні активи
65. Дефініції «інновація» та «інноваційна діяльність».
66. Характеристика інноваційної діяльності.
67. Аналіз інноваційної активності підприємства.
68. Економічна ефективність інноваційної діяльності на підприємстві.
69. Порядок формування техніко-технологічної бази підприємства.
70. Розрахунок виробничої потужності підприємства.
71. Економічна суть формування виробничої потужності.
72. Визначення величини виробничої потужності бази виробництва
73. Виробнича програма підприємства – формування, планування та виконання.
74. Ресурсне та фінансове забезпечення виробничої програми підприємства.
75. Зміст і порядок розроблення виробничої програми підрозділів підприємства.
76. Матеріально-технічне забезпечення виробництва.
77. Лізинг і виробнича логістика підприємства.
78. Структура та принципи організації виробництва.
79. Організація операційної діяльності.
80. Організаційні типи виробництва.
81. Організація виробничого процесу в часі.
82. Якість і конкурентоспроможність продукції.
83. Система забезпечення конкурентоспроможності продукції.
84. Інструменти управління якістю.
85. Стандартизація і сертифікація продукції.
86. Державний нагляд за якістю та внутрішньовиробничий технічний контроль.
87. Аналіз інноваційно-інвестиційного середовища в Україні.
88. Шляхи активізації інноваційних процесів в Україні.
89. Концепції розвитку підприємства.

90. Сучасні моделі розвитку підприємств.
91. Трансформація підприємства.
92. Загальна характеристика процесу реструктуризації підприємства.
93. Банкрутство підприємства.
94. Процесний підхід до управління підприємством.
95. Сутнісна характеристика бізнес-процесів підприємства.
96. Реінжиніринг бізнес-процесів: концепція і логіка здійснення.
97. Оптимізація бізнес-процесів.
98. Змістовно-типологічна характеристика економічної безпеки підприємства.
99. Аналітична оцінка рівня економічної безпеки підприємства.
100. Основні напрямки організації економічної безпеки підприємства за окремими функціональними складовими.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про акціонерні товариства». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 06.01.2018 року. URL : www.rada.gov.ua.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 01.07.2018 року. URL : www.rada.gov.ua.
3. Закон України «Про господарські товариства». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 02.11.2016 року. URL : www.rada.gov.ua.
4. Закон України «Про громадські об'єднання». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 19.07.2017 року. URL : www.rada.gov.ua.
5. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 06.01.2018 року. - URL : www.rada.gov.ua.

6. Закон України «Про Державний бюджет України на 2018 рік». N 2246-19. Відомості Верховної Ради України. – К. : редакція від 07.12.2017 року. – URL: www.rada.gov.ua
7. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 01.01.2018 року. URL : www.rada.gov.ua.
8. Закон України «Про інвестиційну діяльність». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 18.12.2017 року. URL : www.rada.gov.ua.
9. Закон України «Про колективні договори і угоди». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 01.01.2015 року. URL : www.rada.gov.ua.
10. Закон України «Про кооперацію». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 06.11.2014 року. URL : www.rada.gov.ua
11. Закон України «Про оплату праці». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 01.01.2017 року. URL : www.rada.gov.ua.
12. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 16.01.2016 року. URL : www.rada.gov.ua.
13. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 15.12.2017 року. URL : www.rada.gov.ua.
14. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 01.01.2016 року. – URL : www.rada.gov.ua.
15. Закон України «Про товарну біржу». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 01.11.2014 року. URL : www.rada.gov.ua.
16. Закон України «Про фермерське господарство». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 01.01.2018 року. URL : www.rada.gov.ua.
17. Закон України «Про ціни і ціноутворення». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 30.01.2018 року. URL : www.rada.gov.ua.

18. Закон України «Про цінні папери і фондовий ринок». Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 06.01.2018 року. URL : www.rada.gov.ua

19. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Відомості Верховної Ради України: – К.: редакція від 03.03.2016 року. – URL : www.rada.gov.ua.

20. Закон України «Про захист економічної конкуренції» Відомості Верховної Ради України: – К.: редакція від 17.12.2017 року. URL : www.rada.gov.ua.

21. Закон України «Про режим іноземного інвестування» Відомості Верховної Ради України: – К.: редакція від 25.06.2016 року. URL : www.rada.gov.ua.

22. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» Відомості Верховної Ради України: – К.: редакція від 03.01.2017 року. URL : www.rada.gov.ua.

23. Господарський кодекс України. Відомості Верховної Ради України: – К.: редакція від 06.01.2018 року. URL : www.rada.gov.ua.

24. Кодекс законів про працю України. Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 20.01.2018 року. URL : www.rada.gov.ua.

25. Податковий кодекс України. Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 01.01.2018 року. URL : www.rada.gov.ua.

26. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України: – К.: редакція від 06.02.2018 року. URL : www.rada.gov.ua.

27. Національні Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Мінфіну України від 18.03.2014 р. № 48 (зі змінами та доповненнями). - К.: редакція від 14.03.2017 року. URL : www.rada.gov.ua.

28. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене наказом Мінфіну України від 27.04.2000 р. № 92 (зі змінами та доповненнями). - К.: редакція від 05.01.2015 року. URL : www.rada.gov.ua.

29. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затверджене наказом Мінфіну України від 18.10.1999 р. № 242 (зі змінами та доповненнями). - К.: редакція від 01.01.2015 року. URL : www.rada.gov.ua.

30. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджене наказом Міністерства України від 20.10.1999 р. № 246 (зі змінами та доповненнями). - К.: редакція від 01.01.2015 року. URL : www.rada.gov.ua.

31. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції», затверджене наказом Міністерства України від 26.04.2000 р. № 91 (зі змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 09.08.2013 року. URL : www.rada.gov.ua.

32. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда», затверджене наказом Міністерства України від 28.07.2000 р. № 181 (зі змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України: - К. редакція від 09.08.2013 року. URL : www.rada.gov.ua.

33. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджене наказом Міністерства України від 29.11.1999р. № 290 (зі змінами та доповненнями). - К.: редакція від 09.08.2013 року. URL : www.rada.gov.ua.

34. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене наказом Міністерства України від 31.12.1999р. № 318 (зі змінами та доповненнями). - К.: редакція від 09.08.2013 року. URL : www.rada.gov.ua.

35. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток», затверджене наказом Міністерства України від 20.12.2000 р. № 353, (зі змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 09.08.2013 року. URL : www.rada.gov.ua.

36. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств», затверджене наказом Міністерства України від 07.07.1999 р. № 163 (зі змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України: - К. редакція від 09.08.2013 року. URL : www.rada.gov.ua.

37. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів», затверджене наказом Міністерства України від 24.12.2004 р. № 817 (зі змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України: - К. редакція від 10.01.2012 року. URL : www.rada.gov.ua.

38. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Фінансові витрати», затверджене наказом Мінфіну України від 28.04.2006 р. № 415 (зі змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України: - К. редакція від 19.08.2014 року. URL : www.rada.gov.ua.

39. Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 №433 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності». URL :

http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=382859

40. Інструкція з використання Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Мінфіну України від 30.11.1999 р. № 291. (зі змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 05.01.2018 року. URL : www.rada.gov.ua.

41. Інструкція зі статистики заробітної плати № 5, затверджена наказом Держкомстату. Відомості Верховної Ради України: - К.: редакція від 13.01.2004 року. URL : www.rada.gov.ua.

42. Економіка підприємства (Книга 1) / За заг. ред. П.В. Круша, К.В. Шелехова.– К.: Політехніка, 2011. – 660 с.

43. Економіка підприємства (Книга 2) / За заг. ред. П.В. Круша, К.В. Шелехова.– К.: Політехніка, 2011. – 660 с. – 630 с.

44. П.В. Круш, В.І. Подвігіна, Б.М. Сердюк та ін. Економіка підприємства: Навчальний посібник / за заг. ред. П. В. Круша, В. І. Подвігіної, Б. М. Сердюка. – К.: Ельга-Н, КНТ, 2007. – 780 с.

45. П.В. Круш, В.І. Подвігіна, О.В. Клименко Капітал та основні засоби підприємства: Навч. посібник – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 168 с.

46. Фінансово-економічні результати діяльності підприємства: собівартість, прибуток: навч. посіб. / П.В. Круш, О.В. Клименко, В.І. Подвігіна. – К.: НТУУ «КПІ», 2012. – 488 с.

47. Економіка підприємства. Книга 2. [Підручник для студентів вищих навчальних закладів]; за заг. ред. П.В. Круша, К.В. Шелехова. – К.: ДП «НВЦ «Пріоритети»», 2014. – 624 с.